בס"ד

מקור • מעיין
Forrás

2015. május-június
VI. évfolyam 5. szám
סיון תשע"ה

Időszaki kiadvány • Kiadja a Lativ Alapítvány • למען תחייה יהודית בהונגריה

Lativ
bölcsesség, hagyomány, közösség
www.lativ.hu

12 nap Izraelben a Lativval

Tanulás és zsidó élmény

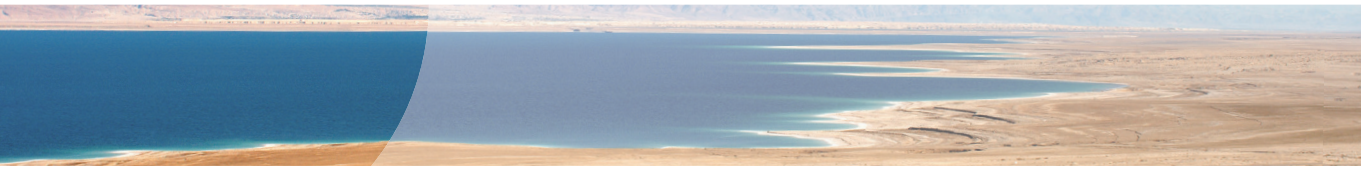

DÁTUM

2015. július 7.- július 19.

Idén nyáron látogass el Izraelbe a Lativ szervezésében!

RÉSZVÉTELI DÍJ

70 000 Ft, mely tartalmazza:
a repülőjegy árát • a szállást • teljes ellátást • utazásokat • előadásokat • a belépőjegyeket.

JELENTKEZÉS, TOVÁBBI INFORMÁCIÓ

Telefon • 06 70 932 8275
E-mail • info@lativ.hu
www.lativ.hu

ÍZELÍTŐ A PROGRAMBÓL

- Napi 2-3 óra tanulás Izrael legnépszerűbb előadóival
- Sábát Gálilban és Jeruzsálemben
- Dávid városa, Zsidó negyed, Rachel sírja
- Hegymászás, kajakozás és kirándulás a Golánon, fürdés a Holt-tengerben és a Kineretben
- További részletek a www.lativ.hu-n

JELENTKEZÉSI HATÁRIDŐ

2015. június 1.

AZ ÚTON VALÓ RÉSZVÉTEL FELTÉTELEI

- Elmúltál már 18, de nem vagy még 36
- Anyai ágon zsidó származás vagy ortodox betérés

Remek társaság, fiatalok!

Tartalom

KÖSZÖNTŐ 3

FILOZÓFIA
Fő foglalkozásunk 4

VÁROSOK
Látogatás Varsóban 6

HETISZAKASZ
Bámidbár • **Mint a sivatag** 8
Bámidbár • **Mózes fiai** 10
Nászo • **Efrájim áldozata** 11
Behá'alotechá • **Paranoid nemzet?** 12
Selách • **A rojt és ami mögötte van** 14

INTERJÚ
A szálak összefutnak - Interjú Hámori Zoltánnal 16

TÖRTÉNELEM
A zsidó gyülekezet újjászervezése 18

TUDOMÁNY
A kohaniták és a DNS 20

FILOZÓFIA
Az első kettő 22

ÜNNEPEK
A kedusá mint ajándék 24

Mindent vagy semmit? 25

ÜNNEPEK
Rut és a reinkarnáció 26

NŐI SZEMMEL
Madársaláta és selyemkendő 27

GYEREKNEVELÉS
A zsidó források kimeríthetetlen témát kínálnak 28

GYEREKEKNEK
Az üveg és a tükör 29

מעיין • מקור
Forrás
A Lativ Alapítvány időszaki kiadványa

Kiadja a Lativ Barátai A Zsidó Reneszánszért Magyarországon Alapítvány • 1067 Budapest, Eötvös utca 29. • +36 (70) 320-4277 • www.lativ.hu • info@lativ.hu • Felelős kiadó: Keleti Dávid rabbi • Szerkesztő: Dunajecz Jakab • Munkatársak: Binjomin Zeév, Domán Sije, Réti János, Várnagy Bence • Tipográfia, tördelés: Deák Panka • Belső illusztrációk: Deák Panka • Borító: Lévai Erika • Korrektor: Székely Mária • Megjelenik havonta • A kiadvány szent szövegek részleteit és magyarázatait tartalmazza, kérjük, ne dobd el!

A Lativ Barátai Alapítvány számlaszáma:
CIB BANK 10700079-47164907-51100005
Köszönjük, hogy adományával segíti munkánkat!

Köszöntő

Sávuot ugyan egyike a három zarándokünnepünknek, mégis ismertsége eltörpül a másik kettő, peszách és szukot mellett. Ennek vannak egyszerű praktikus okai is, mint például, hogy míg peszách is és szukot is (Izraelben) 7 napos ünnep, addig sávuot csak egy napos. Vagy hogy amíg peszáchot hatalmas felkészülés előzi meg, ki kell takarítani az egész lakást minden „morzsától", szukotra pedig fel kell építenünk a különleges ünnepi sátrunkat, addig sávuotra nincsen extra felkészülés. Ugyanezt úgy is megfogalmazhatjuk, hogy amíg van különleges peszáchi micvá – a macesz, és van különleges szukoti micvá – sátorban lakni, addig sávuotkor nincs különleges micvá. És ez még meglepőbb, ha azt is végiggondoljuk, hogy sávuot kivételével minden ünnepnek van speciális micvája: ros hásánákor sófárt fújunk, jom kipurkor böjtölünk, chanukakor gyertyát gyújtunk, purimkor (többek között) megilát olvasunk. Nincs még egy olyan ünnepnap, melynek nincs saját micvája. Illetve pontosabban van még egy: szukot 8. napja, smini áceret. Vajon miért kivétel ez a két nap? Talán ha megértjük, mi bennük a hasonlóság, a kérdésünkre is megkaphatjuk a választ.

Valójában sávuot is és smini áceret is a lezárása az őket megelőző hétnapos ünnepnek. Smini áceret szukot 8. napja, és igazából sávuot is peszách 8. napja. Sávuot ugyan időben kitolódik, lényegében mégis peszách 8. napja marad. Mégpedig úgy, hogy sávuot a peszáchtól számított 50. napon van, ami a 7x7+1. nap. De vajon miért nem tarthatjuk ténylegesen a 8. napon? Vagy máshogy feltéve a kérdést: miért nem kaptuk meg közvetlenül a kivonulást követően a Tórát? Miért várt evvel az Örökkévaló 50 teljes napot? A válasz, hogy a tóraadás nem egy könyv átadása. A tóraadás egy szellemi szint, amelyre az ember csak nagy erőfeszítések árán juthat el. Aki eléri ezt a szintet, az „megkapja a Tórát", „szembetalálkozik az Örökkévalóval". A zsidó népnek időre volt szüksége a kivonulást követően, hogy elérjék a Tóraadás szintjét.

De vajon mi a jelentősége annak, hogy sávuot is és smini áceret is „8. nap"? És hogyan következik ebből, hogy nincsenek saját micváik?

A Maharal a következőkre tanít minket a számokkal kapcsolatban: a 6-os szám szimbolizálja a fizikai világot, hiszen 6 fő irány van: fel-le és a négy égtáj. A 7-es szám szimbolizálja azt a fizikai világot, melyben megjelenik a fizikai szellemi tartalma, esszenciája is. 6 nap alatt teremtette az Örökkévaló a fizikai világot. Mi hiányzott? A belső tartalom. A 7. nap nincs teremtés, mégis általa válik teljessé a világ. Ha a 7-es szám a teljességet szimbolizálja, akkor vajon mit tud ehhez a 8-as szám még hozzáadni? A 8-as szám – tanítja a Maharal – a tiszta transzcedens dimenzióra utal, melyben megszűnnek az evilági keretek.

Sávuot, a tóraadás a 8. napon van, hiszen – mint említettük – a tóraadás egy „szint", melyen az Örökkévaló szemtől szembe beszél hozzánk. Amit hallva őseink, Bölcseink tanítása szerint élettelenül estek össze, és újra kellett őket életre kelteni. Miért? Mert teljesen kiléptek a fizikai keretek közül. Miért nincs ennek a napnak saját gyakorlati micvája? Mert az a szint, amelyet a 8-as szám szimbolizál, nem jelenik meg a fizikai világban, annak a lényege nem tud testet ölteni egy fizikai cselekvésben.

Talán sokaknak túl „csendesnek" tűnik ez az ünnep. De valójában pont ez a „csendesség" mutatja ennek a napnak az igazi jelentőségét, melybe lehetőségünkben áll belekóstolni.

Lativ staff

FILOZÓFIA

Fő foglalkozásunk

Keleti Dávid rabbi

A közelgő sávuot ünnepe, a tóraadás kapcsán azt próbáljuk mélyebben megérteni, mi is a zsidóságban a tóratanulás fontossága. Bölcseink különböző meglepő kijelentéseket tesznek, melyeknek közös témája az, hogy a tóratanulás kiemelkedik a többi micvá közül fontosságában. A Smá Jiszráélben így mondjuk: „beszélj azokról" *(5Mózes, 6:7).* Bölcseink ezt így magyarázzák: „azokról", a Tóra szavairól beszélj, ne pedig más, felesleges dolgokról. Mi rossz lehet abban, ha az ember felesleges dolgokról beszél, társalog néha másokkal? R. Cháim Kanievszki szerint semmi, feltéve, hogy szüksége van erre a lelki kiegyensúlyozottságához. Ha csak úgy beszélget, a beszélgetés, szórakozás kedvéért, és anélkül is éppen elég kiegyensúlyozott lenne, az viszont már probléma. Nem mintha ez valami bűnös, könnyelmű, megvetendő cselekedetnek számítana, hanem egyszerűen azért, mert más dolga van, és nem azzal foglalkozik: mégpedig a tóratanulás. Az az alapfeltételezés, hogy ezért vagyunk itt, erre kaptuk az időnket.

A tóratanulás mindenekelőtt

Bölcseink így írják: „mindig tartsd szem előtt [...] hogy ki előtt fogsz ítéletet és elszámolást adni" *(Ávot 3:1).* A Vilna Gáon kérdezi, hogy mi az ítélet, és mi az elszámolás? Az ítélet kategóriájába tartoznak azok a hibás cselekedetek, amelyeket elkövettünk. Az elszámolás viszont nem más, mint elszámolás azzal az idővel, amelyet tóratanulásra fordíthattunk volna. A Choféc Cháim, a múlt században élt egyik legnagyobb hatású rabbi egy külön könyvet szerkesztett erről a témáról: *Torát Hábáit,* azaz a „ház Tórája", vagyis miben is áll pontosan, és hogyan is teljesíthető az a kötelezettségünk, hogy Tórát tanuljunk a szabadidőnkben otthonunkban.

A tóratanulás micvának számít, éppúgy mint például a tfilin (imaszíjak) felrakása, bizonyos szempontból azonban mégis különleges. Már az a puszta tény is, hogy míg a tfilinrakásnak megvan a maga ideje, addig a tóratanulás kötelezettsége minden időben érvényes, megváltoztatja az egyensúlyt, amely a micvák között van. A tóratanulás a fő foglalkozásunk, állandó, szemben az összes többi micvával, amelyek ideiglenesek. Salamon király tanította: „Fiam, őrizd mondásomat, és parancsomat rejtsd el magaddal." *(Példabeszédek 7:1.)* „Mondásomat" – ez a tóratanulásra vonatkozik, „parancsomat" – ez a micvákra. Ebből a mondatból azt tanulhatjuk, hogy a tóratanulást kell „őrizni", azaz állandóan azzal foglalkozni, az összes többi micvát pedig úgy, mintha valamit az ember a zsebébe tesz, és előveszi, amikor szükség van rá, alkalomszerűen – így magyarázza a Vilna Gáon ezt a mondatot. Máshol így találjuk: „Tedd tóratanulásodat állandóvá, megélhetésedet ideiglenessé" *(Rámbám, Hilchot Talmud Torá 3:7),* azaz másodlagossá, mellékessé. Eszerint azt kell éreznünk, hogy életünknek ez foglalja el a központi területét. A világi foglalkozással kapcsolatban ezt a felfogást még könnyen megérthetnénk. Itt azonban arról van szó, hogy az összes többi micvá kerül a második helyre!

Célunk: a tulajdonságaink kijavítása

Azt, hogy miért foglal el a Tóratanulás, ami csak egy a 613 micvá közül, ilyen különleges helyet a többi között, akkor érthetjük meg, ha átgondoljuk, hogy mi is a micvák szerepe és háttere. Az Örökkévaló akarata az, hogy az általa kijelölt micvák segítségével felemelkedhessünk, jobb emberekké lehessünk, ezáltal hozzá hasonlóvá válhassunk. Ezért adta a micvákat, mintegy ajándékként: ha ezeket megtesszük, felemelkedhetünk.

„Ragaszkodj a feddéshez (muszár), ne engedd el, őrizd, mert az az életed!" *(Példabeszédek 4:13.)* A Vilna Gáon kérdezi, hogy vajon nem túlzás-e úgy fogalmazni, hogy a muszár (etika, személyiségfejlesztés) az ember élete. Hiszen annyi szép és érdekes dolog van még a világban. Mindebben a muszár szerepe látszólag csak annyi, hogy ne legyünk rossz emberek. Viselkedjünk finoman, kedvesen, udvariasan, igyekezzünk nem ártani egymásnak. Ehhez képest újdonságot fogalmaz meg Salamon király fenti mondása: ha kap az ember még egy napot, hogy éljen, azt pontosan azért kapja, hogy még valamit javítson a tulajdonságain. Ha semmit nem tett ez ügyben, akkor azt a napot teljesen feleslegesen élte le. Hiszen csak ez az, amit magunkkal viszünk az eljövendő világba: az, hogy kivé lettünk, milyen emberré formáltuk saját magunkat.

Miért éppen a tóratanulás?

Ha valóban ez az életünk célja, akkor hogyan kerül a képbe a Tóratanulás? Miért nem csak a viselkedésünkön, tulajdonságainkon dolgozunk egész nap? Bölcseink azt mondják, a rossz ösztön elleni gyógyír a tóratanulás. A Meszilát Jesárim hozzáteszi, hogy ez az egyedüli orvosság az ember „betegségére", hibáira. Mintha az orvos pont ezt írta volna fel az ő számára. Ha ő az orvos utasításait figyelmen kívül hagyva valami teljesen más gyógy-

szert venne be, biztosan meghalna. Hogyan „gyógyítja" meg a Tóra személyiségünk problémáit?

Három szinten adható válasz erre a kérdésre. Legegyszerűbb szinten azt mondhatjuk, hogy a Tóra az, ami a szükséges háttértudást, bölcsességet biztosítja az embernek. „Nem a tanulatlan ember a jámbor" *(Ávot 2:6)*. A tóratanulás adja meg azt a világlátást, értelmet, intellektust, amelyre szükség van ahhoz, hogy saját magunkat jobb emberré tehessük. A Tóra isteni bölcsesség, melynek fényénél világosabbá válik számunkra szerepünk a világban, saját feladataink, teendőink. Láthatóvá válik a pontos terv, amely szerint haladnunk kell.

Isteni Jelenlét – a 4 ámá hálachá

Mélyebb szinten azt mondhatjuk, hogy a tóratanulás során nem pusztán „információkat" kapunk a Teremtőtől, hanem ennél sokkal több történik: ténylegesen találkozunk is vele. Bölcseink azt mondják: „mióta a Szentély lerombolódott, nincsen [kedves hely] az Örökkévalónak a világában, csak 4 ámá hálachá" *(Brachot 8a)*. Ennek megértése némi magyarázatot igényel. Az ámá egy talmudi

> *ezért vagyunk itt, erre kaptuk az időnket*

hosszmértéket jelent, kb. fél méter. A 4 ámá tulajdonképpen az ember „aurája", környezete, amit még a zsidó vallásjog, a hálachá az ember tartózkodási helyének számít. Például ha szombaton ennél rövidebb távon visz egy tárgyat közterületen, az a Tóra szerint még nem számít vivésnek, mivel az olyan, mintha még mindig ugyanazon a helyen lenne (viszont rabbinikus tilalom erre is érvényes).

Az, hogy az Örökkévaló ott van, ahol a 4 ámá hálachá, az azt jelenti, hogy ahol csak tanulunk, Ő velünk van – éppúgy, mint annak idején a Szentélyben. A Vilna Gáon fő tanítványa, a Nefes HáCháim kérdezi: vajon ez azt jelentené, hogy mióta lerombolódott a Szentély, az Örökkévaló magára hagyta volna a világot, hadd menjen a maga útján, isteni vezetés, felügyelet nélkül? Chász vesálom – Isten óvjon, hogy ilyesmi történjen.

Amíg a Szentély állt, az volt az a hely, ahol az egyszeri emberek találkozhattak az Örökkévaló megnyilvánulásával. Aki odament, megérezhette, szinte kitapinthatta a Sechinát, az Isteni Jelenlétet. Szukkot ünnepén, amikor az egész zsidó nép felment Jeruzsálembe, a létező legörömtelibb esemény volt a vízmerítés ünnepe, a Szimhát Bét HáSoévá (melyhez hasonlót manapság is szoktunk tartani – aki jár a Lativba, annak ez ismerős lehet). Bölcseink elbeszéléséből megtudjuk, hogy az örömöt nemcsak a vízmerítési szertartás jelentette: onnan merített minden ember „ruách hákodes"-t, vagyis isteni inspirációt *(Jerusálmi, Szuká 5:1)*. Ez volt a Szentély, az a különleges hely, ahol Istennel személyesen találkozni lehetett, nemcsak elméletben, és nemcsak a legmagasabb szinten lévő emberek számára, hanem ténylegesen!

A Nefes HáCháim így magyarázza: amióta lerombolódott a Szentély, ez a különleges lehetőség megszűnt – és most ugyanerre már csak a „4 ámá hálachán" belül van lehetőség. Azaz mindenki, aki Tórát tanul, megtapasztalhatja, hogy a Teremtő Jelenlétét fogadja. (Ez mutatja azt, hogy mennyire fontos minden egyes zsidó ember, nemcsak a különlegesen nagy jámborok [cádikok] vagy rabbik!) Tehát a tóratanulás fontossága nemcsak abban áll, hogy az ember értelmét élesebbé teszi, hanem olyan helyzetbe juttatja őt, ahol a Teremtővel együtt lehet. Ez a helyzet önmagában is megvilágosító erővel bír, ami segíti az embert abban, hogy életének feladatát beteljesíthesse.

Az értelem fontossága

Első látásra talán nem könnyű megérteni, miért csak ott van az Isteni Jelenlét, ahol a Tórát tanulják. Erre a kérdésre is választ ad a harmadik lehetséges megközelítés, melyet minimális kabbalisztikus ismereteket segítségül hívva érthetünk meg.

Minden micvának megvan a „célpontja", az a testrész, amelyet az a micvá céloz, megjavít. A tóratanulás célpontja pedig a fej, az intellektus. Ezzel egy időben az emberi lélek is különböző részekből áll, ugyanúgy, ahogy a test, sőt, ezek a részek megfeleltethetők egymásnak. A fejnek megfelelő lélekrész pedig a legmagasabb, a nesámá, ami egy kis rész, egyenesen Istentől: „chelek elohá mimáál", egy rész fentről, Istentől, így hívja *Jób könyve (31:2)*. Tehát a tóratanulás foglalkozik a legfontosabb lélekrész kijavításával. Mivel ez a rész áll a legközelebb a Teremtőhöz, ezért ez a rész az, ami a Sechiná, az Isteni Jelenlét fogadására a leginkább alkalmas.

Meglepő lehet, hogy ebben a rendszerben minden testrész közül a legmagasabb rendűnek az értelmet számítjuk, holott az előbb még a tulajdonságok fontosságáról szóltunk, amit inkább kötnénk a szívhez, az érzelmekhez. Mégis a tulajdonságainkat kijavítani csak a fejen, az intellektuson keresztül vagyunk képesek. Ezek a tulajdonságok valóban gyakran a szíven keresztül nyilvánulnak meg, például egy megragadó vallásos élményen keresztül, de máskor ugyanezek az érzelmek könnyen megcsalhatják az embert. Ezért maradandó változás csak az értelmen keresztül szerezhető.

szerkesztette • Binjomin Zeév

VÁROSOK

Látogatás Varsóban

Miklós Dóri

A gettófal íve az aszfalton...

A múlt hónapban négy napot töltöttem Varsóban és Krakkóban. Mindkét hely zsidó nevezetességit is igyekeztem felfedezni. Sajnálattal tapasztaltam, hogy ma már csak nyomai találhatók az egykor virágzó vallási életnek. A követezőkben főleg a varsói zsidók történetére fókuszálok.

Az első emlékek a zsidók lengyelországi jelenlétéről a XV. századból származnak. Először Varsó óvárosában telepedhettek le, a ma már nem létező Zydowska (zsidó) utcában. Ekkor viszonylagos jólétben éltek, ami nem tetszett a helyi polgárságnak, ezért kitiltották őket innen. Csak az akkori Varsón kívüli területeken telepedhettek le. Ilyen negyed a ma már Varsóhoz tartozó Praga.

Lengyelország harmadik felosztása (1795) után a porosz hatalomgyakorlók feloldották a zsidók Varsóban lakhatásának tilalmát. A legenda szerint a lengyel zsidók ekkor kapták német hangzású neveiket, mégpedig a német költőtől, írótól, E. T. A. Hoffmanntól, aki a város hivatalnokaként dolgozott ekkor. Hoffmann sokszor fricskázó elnevezésekkel élt. A szegény zsidóknak a „Goldberg" (aranyhegy), vagy „Goldstein" (aranykő) nevet adományozta. De gyakran növényeket szőtt bele a nevekbe, pl. Apfelbaum (almafa), vagy Rosenbaum (rózsafa).

1815 után ismét szigorúbb szabályok vonatkoztak a zsidókra. Az izraelitákat a Nalewki utca környékére telepítették (ma már nem ilyen néven találhatjuk meg ezt az utcát). A Nalewki, amely az egykori varsói zsidóság egyik legfontosabb utcája volt, az azonos nevű folyóról kapta nevét (ma már a folyó sem létezik). A második világháborúban az utca összes épületét megsemmisítették, egyetlen egy házat kivéve. Érdekesség, hogy ma is megtalálható az a villamossín, amelyen egykor emberekkel zsúfolt villamosok zötyögtek. Ma már azonban ez csak emlék, a villamossín nem vezet sehová, és hirtelen az út közepén félbeszakad…

A XVIII–XIX. század fordulóján alapították az első zsidó temetőt Varsóban. Itt olyan személyek nyugszanak, mint például Ludwik Zamenhof, az eszperantó nyelv kidolgozója.

A XIX. század második felétől a varsói zsidóság szinte minden elnyomástól mentesen élhetett. 1875 és 1878 között épült a Nagyzsinagóga, amely a zsidó Varsó szimbólumává nőtte ki magát. 1942 márciusától a mellette lévő könyvtárépülettel együtt bútorraktárként használták a németek. 1943. május 16-án felrobbantották. Ma az úgynevezett Kék Torony irodaház magaslik a helyén.

> *„Varsó számos zsidó művésznek, tudósnak és gondolkodónak is otthonaként szolgált."*

A városban még külön zsidó gyerekkorház is működött. A Berson és Berman azonban mindössze 1878 és 1943 között fogadta kis betegeit. Ma már állami gyerekkórházként funkcionál az intézmény.

Varsó számos zsidó művésznek, tudósnak és gondolkodónak is otthonaként szolgált. Beleértve a már korábban említett Ludwik Zamenhofot, aki kitalálta az eszperantót, mellyel az emberek közötti nyelvi akadályok ledöntésére törekedett. De itt élt és dolgozott a Nobel-díjas író, Isaac Bashevis Singer, aki műveiben gyakran utal varsói életére.

1930-ban Varsó lakosságának 30 százaléka zsidó származású volt, többségük aktívan közreműködött a város életében. Zsidó származású építészek tervezték a lengyel főváros számos magával ragadó épületét.

A második világháború kitörése előtt a zsidó újságok három nyelven, jiddisül, lengyelül és héberül voltak olvashatók. A filmszakmában is meghatározó nyelvnek számított a jiddis, rengeteg filmes rendelkezett zsidó gyökerekkel. Közülük talán a leghíresebb Samuel Goldwyn, az egyik leghíresebb hollywoodi filmstúdió, a Metro-Goldwyn-Mayer társalapítója. A kor számos közkedvelt zeneszerzője, dalszövegírója is zsidó felmenőkkel rendelkezett. Roman Polanski A zongorista című filmjében a 30-as, 40-es években népszerű zenész, Wladislav Szpilman, emlékeit jeleníti meg.

A vészkorszakról röviden

1939-ben 375 000 zsidó lakosa volt Varsónak, mely az össznépesség 29,1 százalékát jelentette. A nácik 1940.

november közepéig összegyűjtötték a zsidókat, közel félmilliót. 1942 júliusának közepétől szeptember közepéig a varsói gettó lakosságának többségét deportálták. A deportálás után, azok, akik bujkálva megmenekültek, fellázadtak. A varsói gettófelkelés 1943. április 19-én tört ki. Habár a zsidók nem voltak képzettek, sokáig ellenálltak, sajnos a felkelés vége elég szomorúan alakult. 1943. május 8-án a németek megtalálták és körülvették a zsidó ellenálló mozgalom központját, kiknek tagjai öngyilkosságot követtek el. A varsói felkelés 1944. október 2-án fejeződött be. 1945. január 17-én a porig bombázott, elhagyatott várost elfoglalta a Vörös hadsereg. Azon kevés zsidó, aki átvészelte a kor szörnyűségeit, a nem zsidó szomszédjainak, barátainak köszönheti életét vagy annak, hogy csatlakozott a partizánmozgalomhoz, esetleg bujkált.

A II. világháború utáni évek

A vészkorszakot túlélő zsidók számát 40 és 100 közöttire becsülik. Sajnálatos módon a holokauszt utáni évek sem kedveztek a lengyel zsidóknak. Az 50-es, 60-as években jelentős zsidóellenes kampány folyt, melynek két fontos következménye lett: 1968-ban körülbelül 15 000 zsidó gyökerű lengyel hagyta el az országot, azok pedig, akik szülőföldjükön maradtak, szinte teljesen asszimilálódtak. 2006-os becslések 20 000 lengyel zsidót feltételeznek az országban.

Napjainkban ismét Varsó a lengyel zsidóság központja. Legjelentősebb vallási intézménynek a Nozyk Zsinagógát tekintik a helyiek. Az ortodox templom a XIX–XX. század fordulóján épült, a Háború alatt a németek raktárként használták. Ennek ellenére a háború után nem sokkal már ismét vallási funkciót töltött be.

A zsidó Varsó 2015-ben

Az egykori gettó területén, mivel a németek mindent a földdel tettek egyenlővé, az 1950-es években épült házak találhatók. Többségük jelentéktelen. Az egykori gettófal néhány helyen változatlan állapotban megtekinthető, ahol már nem, ott az aszfalton jelzik az ívét. Számos szoborral, plakáttal emlékeznek a múltra. Imádkozni a Nozyk zsinagógában lehet. A városban találhatók kóser kávézók és éttermek, a kóser boltokban minden megtalálható, ami az ortodox vallási szabályok betartásához szükséges. Az utóbbi években számos kóser ételt állítanak elő Lengyelországban.

Nozyk Zsinagóga

HETISZAKASZ

Bámidbár

Mint a sivatag

Rabbi Zev Leff

Hogyan álljunk készen a Tóra fogadására?

Mint a sivatag

„És az Örökkévaló szólt Mózeshez a Szináj-sivatagban": aki nem képes olyan hefkerré (gazdátlanná) válni, mint a sivatag, az nem juthat el a bölcsességhez vagy a Tórához, ezért mondja ezt: „a Szináj-sivatagban" *(Midrás – Bamidbar Rabba 1:7.)*.

A *hefker* tárgy olyan csekély értékkel rendelkezik, hogy a tulajdonosa hivatalosan lemond róla, és mindenki számára hozzáférhetővé teszi. Nézzük meg, mit jelent az, hogy önmagunkat *hefkerré* tesszük.

Fel kell készülnünk arra, hogy – amennyiben szükséges – lemondjunk minden világi élvezetről a Tóra érdekében (lásd Maharzav megjegyzését a Midráshoz). „A Tóra csak abban az emberben marad fenn, aki megöli magát érte" *(Talmud – Szotá 21a)*.

És ahogy a Misnában áll *(Ávot 6:4)*: ez a Tóra útja: egyél kenyeret sóval, igyál kevés vizet, aludj a földön, és élj nélkülöző életet – de haladj elszántan előre a Tórában! Ha ezt teszed, akkor „dicséretre méltó vagy, és minden rendben van veled". „Dicséretre méltó" vagy ebben a világban, „és minden rendben van veled" – az eljövendő világban.

Lehet, hogy az anyagi nélkülözés nem szükséges feltétele a Tóra tanulásának, de csak az juthat el a Tóra mély megértéséhez, aki *készen áll* arra, hogy lemondjon minden élvezetről és kényelemről a tóratanulás érdekében.

Az igazi tóratanulónak olyannyira a Tóra megszállottjának kell lennie, mint a szerelmes a szeretett személynek (lásd Rásás megjegyzését a fenti Midrás-szakaszhoz; *Majmonidész – Tesuva 10:6*). Ugyanúgy, ahogy a szerelmes gondolatai mindig a szeretett személy körül járnak, aki szeretne elmerülni a Tóra mélységeiben, nem teheti a tanulását időtől, helytől vagy körülménytől függővé. Csak akkor lesz képes arra, hogy lemondjon minden más kényelemről és élvezetről, amikor azt érzi, hogy csak a Tóra képes értelmet adni az életének.

Miután leírja, hogy a zsidó nép elérkezett a Szinájhoz, a Tóra megismétli önmagát, és azt mondja, hogy elhagyták Refidimet, és megérkeztek Szinájhoz. Ebből az ismétlésből a bölcsek azt magyarázzák, hogy ahogy a zsidók megbánásból mentek el Szinájhoz, ugyanígy megbánásból hagyták el Refidimet. A zsidó népet Ámálék éppen a tóratanulásban mutatott gyengeségük miatt támadta meg Refidimnél. E támadás után érvelhettek volna úgy, hogy Refidim nem vezetett el spirituálisan a *tesuvá*hoz (megtéréshez), és vártak addig, amíg elérkeznek Szinájhoz, hogy ott a megbánásban megerősítsék magukat.

A Tóra határozottan tagadja ezt a hozzáállást. Ha valaki vár a tökéletes időre vagy helyre ahhoz, hogy új irányt vegyen a Tórával kapcsolatban, akkor ez az ideális pillanat vagy hely soha nem fog megjelenni. Ha nem tartottak volna *tesuvát* Refidimnél, akkor a Szináj-sivatagban sem tartották volna meg.

> *bárkitől tanulhassunk, és […] bárkit tanítsunk*

Alázatos hozzáállás

Van még egy olyan szempont, amely szükséges ahhoz, hogy átadjuk magunkat a tóratanulásnak, és amely még nehezebb, mint az anyagi kényelemről való lemondás – az alázatosságra való képesség. Egyszerre kell képesnek lennünk annyira alázatosnak, hogy bárkitől tanulhassunk, és hogy bárkit tanítsunk, helyzetétől függetlenül.

Ami ennél még fontosabb, hogy késznek kell lennünk arra, hogy elvessük minden előítéletünket és hiedelmünket. A Tóra titkai csak akkor fognak feltárulni, ha készen állunk arra, hogy engedjük, hogy magáévá tegyen, és teljes mértékben vezessen bennünket.

„Mindenki vak, ameddig az Örökkévaló ki nem nyitja a szemét" *(Midrás – Brésisz Rabba 53)*. Amikor a világot a saját szemünkön keresztül nézzük, akkor ki vagyunk téve az anyagi vágyainknak, valamint a szenvedély és elfogultság torzító hatásainak. Csak akkor láthatjuk a világot valódi távlatában, ha megengedjük, hogy a Tóra

alakítsa ki a gondolkodási folyamatainkat. Nincs annál igazabb alázatosság, mint amikor valaki képes a legértékesebb tulajdonát – az elméjét – alávetni a Tórának.

Ha valaki a Szánhedrinben (71 tagú vallási bíróság) akart szolgálni, akkor be kellett tudnia bizonyítani, hogy a *sherec* (csúszómászó) nem jelent rituális tisztátalanságot, holott a Tóra egyértelműen azt mondja, hogy igen. A bíráknak fel kellett ismerniük, hogy a saját hatalmas éleselméjűségük segítségével bármiről meg tudják győzni magukat, és ezért a saját gondolkodásukat alá kell vetniük a Tóráénak.

A Rogatchover Gaon egyszer előadást tartott a tanítványainak, amelyben bebizonyította, hogy a *chomec* megengedett peszáchkor. Aztán megkérte a tanítványait, hogy cáfolják meg a bizonyítását. Hiába próbálkoztak vele. Amikor feladták, akkor a Rogatchover kinyitotta a Bibliát, és felolvasta nekik: „Ne egyetek chomecot" *(2Mózes 13:3).* Azt mondta, hogy ez az egyetlen szükséges cáfolat. A világ egyetlen intellektuális tornamutatványa sem képes arra, hogy egy mondatot is megváltoztasson a Tórában.

Dáát Torá

„A bölcsek szavai olyanok, mint a csapások." *(Prédikátor könyve 12:11.)*

Ahogy a csapás arra készteti az öszvért, hogy egyenes vonalban szántson, ugyanígy a Tóra arra vezeti az embert, hogy az élet ösvényét kövesse gondolkodásával *(Talmud – Chagiga 3b).*

Szmá, a Sulchán Áruch egyik kommentátora (a *Choshen Mishpat 3:13* szakaszhoz) azt mondja, hogy a tudatlanok gondolkodása ellentétes a Tóra gondolkodásmódjával. Nem az a szándéka, hogy befeketítse a tudatlanokat, hanem hogy rámutasson arra: ha a saját érvelésünkre hagyatkozunk, akkor a torzulás lesz az elkerülhetetlen eredmény. Amikor a Tóra bölcseinek útmutatását keressük, akkor egy olyan elmét keresünk, amely annyira elmélyült a Tórában – a személyes elfogultságot kizárva –, hogy minden, amit mondanak vagy tesznek, csupán a tükröződése annak, amit ők megértettek belőle. Csak az az elme képes a világot torzítás nélkül látni, amely a Tórában feltáruló, isteni nézőpont szerint van kialakítva.

Az egyiptomi kivonulás után a zsidó népnek az Örökkévalót a zord, ordító sivatagba kellett követnie, és teljes mértékben át kellett magukat adniuk az Ő gondoskodásának, mielőtt megkapták volna a Tórát. És a Tóra ajándéka utána is időről időre meg kellett bűnhődniük – ahogy azt Mózes negyedik könyvében olvashatjuk –, ameddig kialakították a Tóra nézőpontjának megfelelő hozzáállásokat és véleményeket.

fordítás • Domán Sándor
Forrás • aish.com

Bámidbár

Mózes fiai

Rabbi Yehonasan Gefen

Amikor a Tóra a törzsek származását taglalja, áttekintést ad Mózes és Áron leszármazottairól. Áron fiait a Tóra Mózes leszármazottainak is tekinti. Rási ezt úgy magyarázza, hogy Mózes Tórát tanított Áron fiainak, és az, aki Tórát tanít egy barátja fiának, az olyan, mintha ő lenne az apja.

A Maharal azt kérdezi, hogy Mózes nem csak Áron fiait tanította, hanem az egész zsidó népet, és mégsem látjuk, hogy Mózes az egész zsidó nép apjaként lenne említve. Azt válaszolja erre, hogy Mózesnek meg lett parancsolva, hogy tanítsa a zsidó népet, és meg is tanította, amire utasították. Áron fiait azonban még többre is tanította a megparancsoltnál. Tehát amiatt, amit jószántából tanított nekik, érdemelhette ki, hogy Áron fiainak apjaként legyen említve.

Rav Yitczhak Berkovits a negyedik könyv egy másik epizódjából azt bizonyítja be, hogy Isten azt akarta, Mózes a saját akaratából akarjon önmagából adni. A Pinchász hetiszakaszban Isten arra utasítja Mózest, hogy jelölje ki Jehosuát utódjának. Azt mondja neki, tegye a kezét Jehosuá fejére, de Mózes ehelyett mindkét kezét ráteszi. Miért kérte Isten, hogy csak egy kezet használjon, és miért használja Mózes mindkettőt? Rav Berkovits azt válaszolja, Isten azt akarta, hogy Mózes a saját akaratából tegye a második kezét Jehosuára, és így a szertartás egyik része Mózes saját akaratából történjen. Ezt Mózes megértette, és eszerint tett.

Az, hogy miért számít valaki úgy, mintha apja volna annak, akit saját jószántából tanít, de annak nem, akit kötelessége tanítani, további magyarázatot igényel. Rav Berkovits úgy magyarázza, hogy ha valakinek születik egy gyereke, akkor saját magából egy részt a gyereknek ad, vagyis az új lény megkapja az ő genetikai állományának egy részét. Amikor egy ember egy másiknak Tórát tanít, akkor a „spirituális állományának" egy részét adja oda a tanítványának. Ebből a szempontból tehát egy tanár hasonlít a szülőhöz, az egyetlen különbség, hogy amíg egy szülő a fizikai létéből ad a gyerekének, addig a tanár a szellemi létéből ad.

A Maharal magyarázata továbbá mutatja, hogy egy tanár csak akkor juthat el az önmagából adásnak arra a szintjére, ha azt pusztán jószántából teszi és nem kötelességből. Ez azért van, mert amikor valaki kötelességtudatból tanít, akkor nem képes teljesen önmagát adni, mert nem az a vágya, hogy szellemileg hatást gyakoroljon a másik emberre, hanem hogy teljesítse a kötelességét. Ennek az az eredménye, hogy nem tudja olyan minőségben átadni a tudását, és a diák nem tudja teljesen a magáévá tenni a szavait. Ezért a diákot nem tekintjük a tanár „leszármazottjának". Azonban amikor a tanárnak az a vágya, hogy megoszthassa a Tóra egy lenyűgöző értelmezését valaki mással, akkor a saját spirituális lényéből ad át a tanítványának, és így olyan, mintha a szülője lenne.

Az alapelv, hogy van minőségi különbség a kötelességből és a saját akartból tanított Tóra között, sok különböző helyzetre alkalmazható: egy szülőnek kötelező Tórát tanítania a gyerekének de ha pusztán kötelességtudatból teszi ezt, akkor a gyerek ezt biztosan megérzi, és nem fogja annyira komolyan venni.

Ez a lecke nem csak szülőkre és tanárokra vonatkozhat. Mindannyian kerülhetünk olyan helyzetbe, amikor valaki másnak valamilyen leckét kell tanítanunk, és az, hogy mi a valódi motivációnk, fontos szerepet játszik abban, sikerül-e az üzenetet átadnunk. Másodsorban ez a lecke mindenféle adásra vonatkozhat, nem csak tóratanításra. Kötelességből szívességet tenni sokkal kevésbé dicséretes, mint a segítőkészségből adni. Mindenki, akinek szívességet tesznek, megérzi a kényszeredettséget abban, akitől a szívességet kapta, és kellemetlenül érzi magát, amiért olyan helyzetbe hozta a másikat, amelyben nem szívesen van. Továbbá az elv, hogy az adás legnagyobb haszna az, hogy nagyobb szeretethez vezet két ember között, csak olyan helyzetekben érvényesül, amikor az adakozó jószántából ad és nem kötelességtudatból. Amikor az ember úgy érzi, hogy nincs más választása, mint adni, gyakran bosszankodáshoz vezet. Láthattuk, hogy Mózes kiérdemelte, hogy Áron fiainak az apjaként legyen említve, amiért többet tanított nekik, mint ami a kötelessége lett volna. Érdemeljük ki mindannyian, hogy Mózeshez hasonlóan a saját jószántunkból adjuk tovább a Tóránkat és önmagunkat.

fordítás • Bálint Lea
forrás • aish.com

Názo

Efrájim áldozata

Rav Smuel Bronstein, a szochecsovi rebbe

Távolodás a rossztól és jó cselekedet – milyen sorrendben?

Leghosszabb hetiszakaszának végén a Tóra hosszasan tárgyalja Izrael fejedelmeinek áldozatait, melyeket az oltár felavatására hoztak. Mind a 12 vezér ugyanolyan ajándékkal állt elő. A midrás sokat elárul ezekről a áldozatokról. Nézzünk meg egy érdekes állítást Efrájim vezetőjének, Elisámának az áldozatáról!

„Hetednapon az Efrájim fiainak fejedelme: Elisámá, az Ammihúd fia" *(4Mózes 7:48).*

„Efrájim az én fejemnek ereje…" *(Zsoltárok 60:9).* – Ez Efrájim hercegére vonatkozik, aki sábeszkor hozta áldozatát az oltár felavatására, ahogyan a Tóra írja: hetedik napon az Efrájim fiainak fejedelme. Tudjuk, hogy sábesz volt, mert már korábban mondtuk, hogy a hercegek vasárnap kezdték el hozni áldozataikat… *(Bemidbár Rábbá 14:1).*

> *„A micvák következtében a rossz tulajdonságok maguktól eltűnnek."*

A midrásban idézett sor a Zsoltárokból arra az esetre vonatkozik, amikor Jákob élete végén megáldotta Menásét és Efrájimot. Bár Menáse volt az idősebb, mégis Efrájimot áldotta előbb. Ezért ő Jákob „fejének ereje", hiszen őt részesítette előnyben. A midrás arra utal, hogy Elisámá csak azért tudta sábeszkor hozni az áldozatát, mert Jákob Efrájimot preferálta. Normális helyzetben az áldozathozatal nem írná felül a szombati törvényeket, mégis az erő, amellyel Jákob Efrájim törzsét felruházta, lehetővé tette a kivételt. Ezt az érdekes midrást a következő elképzelés is komplikálja:

Ez felülírta a sábeszt és a tumát (tisztátalanságot), bár egy egyén áldozata nem írja felül egyiket sem *(Szifri, Naszo 51).*

Ez azt sugallja, hogy bármelyik fejedelem ajándéka felülírhatta volna a sábeszt (és a tumát is). Mi köze van Jákob áldásának egy évszázadokkal későbbi szombati áldozathoz, és milyen hatással volt ez a többi törzsre?

Efrájim és Menáse

Először is meg kell vizsgálnunk József két fiának, Efrájimnak és Menásének a természetét. Mint mindig, nevük sokat elárul róluk. Ebben az esetben a következő információ van a birtokunkban:

„És nevezte Józséf az elsőszülöttnek nevét Menásénak: mert mondta, elfelejtette velem Isten minden vesződségemet, és atyámnak egész házát. A másodiknak nevét pedig nevezé Efrájimnak: mivel, mondta, megszaporított engem Isten nyomorúságomnak földjén." *(1Mózes 41:51–52.)*

Menáse nevének gyökerei a feledésben, a múlttól való eltávolodásban rejlenek. Ez egy bizonyosfajta isteni szolgálatot reprezentál, amelyben az egyén elhatárolódik a rossz tulajdonságoktól a tökéletesség reményében. Ugyanakkor Efrájim a termékenységből ered. Ez a spirituális célok felé tartó fejlődésnek egy másik módja, amely a jó tulajdonságokra és a micvák teljesítésére koncentrál. Ezt a két megközelítést a következő sor foglalja össze:

„Távolodj el a rossztól és cselekedjél jót" *(Zsoltárok 34:15).*

Jelen esetben Menásé távolodik el a rossztól, és Efráim cselekszik jót.

Ha visszaemlékszünk Jákob áldására, akkor láthatjuk, hogy József azt szerette volna, ha Jákob születési sorrendben áldja meg az unokáit. Jákob ezt visszautasította. A József és Jákob közötti látszólagos konfliktus megértése fontos számunkra.

József (a fenti idézetnek megfelelően: először távolodj el a gonosztól, utána cselekedj jót) Menáse megáldását szerette volna először. Azzal, hogy Jákob először Efrájimot áldotta meg, olyan hozzáállást mutatott, amelyben az ember a jó cselekedetekre koncentrál. A micvák következtében a rossz tulajdonságok maguk-

Rembrandt Harmensz van Rijn: Jákob megáldja József fiait, 1656

tól eltűnnek. Jákob számára ez a megközelítés jobb volt, mint Józsefé, melyben a Tóra betartását a rossz tulajdonságok feladásával kezdjük, majd ezután foglalkozunk a micvákkal. Feltételezhetjük, hogy Jákob véleménye az általános vélemény a zsidóságban.

Sábesz

A probléma József megközelítésével nyilvánvalóvá válik, ha azt alkalmazzuk a sábeszre. A sábesz szent, ezért szükségünk van spirituális előkészületre mielőtt magunkra vehetjük. A baj csak az, hogy ebben az esetben akár sohasem érnénk meg rá, hiszen mindig lehet többet készülni. Így sohasem lenne sábeszünk! Ehelyett minden héten megpróbáljuk a legjobb formánkat hozni, majd jön a sábesz, és mi valahogy mégis készek vagyunk rá. Ez azt jelenti, hogy József stratégiája alapján egy átlagos embernek az egész élete azzal telt volna, hogy rossz tulajdonságaitól próbál megszabadulni, miközben soha nem tud előrehaladni. Megrekedt volna a gonosztól való eltávolodásnál, és nem tudott volna jót tenni. Mi Jákobot követjük: micvákkal teli életet folytatunk, és biztosak vagyunk benne, hogy idővel sikeresek leszünk mind a cselekvésben, mind a távolodásban.

A szombati áldozat

Az eredeti témánkhoz visszatérve már érthetjük, hogy miért írta felül Efrájim áldozata a sábeszi tiltásokat. Azzal, hogy Jákob Efrájimot választotta, örökre a jó tettekre helyezte a hangsúlyt a zsidóságban. Amikor Efrájim hercege meghozta áldozatát, az rendkívül bőkezű cselekedet volt, kiváló példája annak, hogy a törzs az isteni szolgálatot egy pozitív cselekedettel kívánja megkezdeni. Elisáma sábeszi áldozata erre utal. Isteni bölcsesség támasztotta alá a háláchától való eltérést.

Természetesen a jó cselekedetekre helyezett hangsúly nem csak az efráimiakra vonatkozik. Mivel Jákob áldásáról van szó, ezért ez az egész zsidó nép minden tagjára vonatkozik. Erre utal a Szifri, aki szerint bármelyik törzs hozhatott volna sábeszkor áldozatot, ha szükség lett volna rá. Amint Jákob meghatározta az irányt összes leszármazottjának, bármelyikőjük hozhatott volna áldozatot szombaton.

fordítás • Horváth Árje
forrás • aish.com

Behá'alotchá

Paranoid nemzet?

Binjomin Zeév

A rendszeres zsinagógalátogató ember számára a Tóra egyik legismerősebb része szerepel ebben a hetiszakaszban: a tóratekercs kivételekor, illetve visszatételekor elmondott szakasz. „Amikor elindult [utazott] a frigyláda, ezt mondta Mózes: »Kelj fel, Örökkévaló, és széledjenek szét ellenségeid, és futamodjanak meg gyűlölőid!« És amikor megnyugodott, így szólt: »Térj vissza, Örökkévaló, Izrael ezreinek tízezreihez!«" *(4Mózes 10:35–36.)*

Küzdelem minden úton

Az első mondat fő témája a Tóra harca. A frigyláda tartalmazta ugyanis a két kőtáblát és a tóratekercset. Szimbólumként egyértelmű, hogy a Tórát, a tudást, az állandó tanulás kötelezettségét jeleníti meg. A zsidók pusztai vándorlásaik során valahányszor útra keltek, vitték magukkal a Miskánt, a pusztai hordozható Szentélyt. A Tóra részletesen írt korábban annak különböző részeiről, illetve arról, hogy melyik családok melyik részeit szedték szét, vitték, és rakták össze. Ez alapján jogosan várhatnánk, hogy itt az szerepeljen, hogy „amikor elindult a Szentély", nem pedig csak egy része annak, a tóratanulást szimbolizáló frigyláda.

A mondat másik meglepő része a harc motívuma. Úgy tűnik, hogy ezt a mondatot Mózes elmondta, valahányszor útra kelt a zsidó nép a pusztában. „Az Örökkévaló

mondása alapján indultak útra, az Örökkévaló mondása alapján táboroztak le" *(4Mózes 9:18)*, tehát azt, hogy mikor kell menni, és mikor kell maradni, nem ők döntötték el. Itt „útra indulásként" pontosan ugyanaz a szó szerepel, mint a mi mondatunkban. Ebben az az érdekes, hogy a harc, az ellenség témájának választása sokkal érthetőbb lenne Izrael földjének elfoglalása kapcsán (olyan vélemény is található a magyarázatok között, amely szerint valóban csak akkor hangzott el ez a mondás). Amíg még nem foglalkozunk a honfoglalással, csak egyszerűen vándorlunk az üres sivatagban, addig miért törődünk egyáltalán az ellenség létével?

> *Hogyan lesz az átokból áldás?*

Összefoglalva, az első mondat a Tóra harcával foglalkozik, amiből csak két dolgot nem értünk: egyrészt, hogy miért éppen a Tóra, másrészt miért éppen a harc témája az, ami Mózes mondása alapján különösen fontos akkor, amikor a zsidók megkezdik újabb útjukat a pusztában.

A zsidó üldözöttségtudat

A zsidó életélmény szerves része az ellenség képe, illetve az ellenségtől való félelem. Az évszázados üldöztetések belevésték a nép kollektív emlékezetébe, hogy ne várjuk, hogy tárt karokkal fogadjanak minket, bármerre járjunk.

Ennek előképét a Tórában az ún. átkoknál találhatjuk meg, ahol arról van szó, hogy milyen rossz dolgok fognak történni a zsidó néppel, ha nem tartják be a Tóra szabályait. Ott arról van szó, hogy a korábban bátor, hős nép szívét állandó félelem fogja majd el, ami még akkor is fog tartani, ha már nem lesz kitől félni. Sajnos ez a Tórának egy olyan része, amely nem sok magyarázatra szorul. Mindannyiunk mindennapjaihoz hozzátartozik az az érzés, hogy sosem tudhatjuk, mikor, honnan bukkan fel az antiszemitizmus, és már megszoktuk, hogy állandóan keressük, és gyakran akkor is észrevenni véljük, amikor nyoma sincsen.

Mindennek fényében még erősebb a kérdés: hogyan lehetséges, hogy Mózes minden egyes vándorlás elején a zsidó üldözöttségképre erősít rá? Miért az antiszemitizmusról tart beszédet, miért nem valami lelkesítőbb, pozitív témáról? A szövegből érződik, hogy áldani szeretné a népet – akkor miért használja ugyanazt a gondolatot, mint amelyet az átkokban találhatunk meg? Hogyan lesz az átokból áldás?

A tenger kettéválik

Amikor a Nádas-tengerhez érve megtorpant a zsidó nép, és az egyiptomi seregek üldözték őket hátulról, a kettévált tenger száraz fenekén vonultunk végig. Mögöttünk az egyiptomiak jöttek, de a tenger hullámai összecsaptak felettük. Így mondták: „meneküljünk, mert az Örökkévaló harcol Izraelért!" *(2Mózes 14:25)*. A tengeren való átvonulást pedig ezzel a mondattal vezettük be: „az Örökkévaló harcolni fog értetek, ti pedig hallgassatok!" *(Mózes 2., 14:14)*.

Az utolsó szónak *(tácharisun)* ebben a mondatban több jelentése is van. „Cheres" egyrészt süketnémát jelent, ez alapján úgy fordíthatnánk, hogy „hallgassatok". Másrészt viszont „cháris" azt jelenti, hogy „szántás", ez alapján azt mondhatnánk: „szántsatok". Ti csak végezzétek a mindennapi dolgotokat, ne is törődjetek azzal, hogy a világ legfejlettebb serege üldöz titeket – az Örökkévaló majd harcol értetek.

A belső harc

Ha belegondolunk, ez a szituáció a lehető legjobb, ami csak elképzelhető. Talán még annál is jobb, mintha egyáltalán nincsen ellenség. Egyrészt tudjuk, hogy ha valakinek nincsenek ellenségei, akkor elkezdhet aggódni, mert ez rendszerint annak köszönhető, hogy semmi produktívat nem csinál. Másrészt, mint láttuk az átkoknál, félni lehetséges ellenség nélkül is. A láthatatlan ellenség sokkal ijesztőbb, mint a látható.

> *a mi ellenségünk látható és legyőzhető*

Mózes indulási beszéde azt üzeni nekünk: a mi ellenségünk látható és legyőzhető. Félelemre a lehető legkevesebb okunk van. Harcolnunk viszont kell, viszont nem az ellenségünk ellen, hanem saját magunkkal. „Ki az erős? Aki az ösztönén [saját magán] uralkodik." *(Ávot 4:1.)*

Ez azt is megmagyarázza, hogy hogyan kerül bele ebbe a képbe a Tóra szimbóluma a pusztai Szentély helyett. Hiszen ez szolgáltatja azt a területet és eszközt, ahol lehetőségünk van ezt a belső harcot megvívni. Ha le tudjuk győzni saját rossz tulajdonságainkat, rávenni magunkat a Tóra betartására, kitartó, rendszeres tanulására, akkor a belső ellenséget győztük le. Saját magunktól nem kell félnünk, legfeljebb attól, hogy nem teljesítjük be azt, amiért itt vagyunk – de ez teljesen másfajta félelem.

Ha ebben a belső harcban győzünk, akkor „szétszéledjenek ellenségeid, megfutamodnak gyűlölőid" – a külső ellenség saját magától szertefoszlik. Az átkok csak akkor érvényesek, ha a saját, belső küzdelmünktől mi magunk futamodunk meg. Ha magunkkal harcolunk, kiérdemelhetjük, hogy a bántó üldözöttségtudat elmúljon. És ez lesz az igazi áldás.

Selách

A rojt és ami mögötte van

Rabbi Lord Jonathan Sacks

Megmutatkozni a világnak, illetve kizárólag Isten előtt.

Hetiszakaszunk a zsidóság egyik legfontosabb parancsolatával ér végét, a cicesz micvájával. Cicesznek azokat a rojtokat nevezzük, amelyeket a ruhánk sarkaira kötve viselünk, és amelyek fő feladata, hogy emlékeztessenek minket zsidóságunkra, és a tórai előírások betartására, ahogy ez a Tórában is szerepel:

„Azután azt mondta az Örökkévaló Mózesnak: szólj Izrael fiaihoz, és mondd meg nekik, hogy tegyenek rojtokat ruhájuk sarkaira nemzedékeken keresztül, és a sarok rojtjaira tegyenek égszínkék fonalat, hogy szemlélőrojtként szolgáljon nektek, s mikor látjátok, eszetekbe jussanak az Örökkévaló összes rendeletei, s aszerint cselekedjetek, és ne járjatok a szívetek és szemeitek után, melyek erkölcstelenségre visznek benneteket! Azért, hogy emlékezzetek összes rendeleteimre, és teljesítsétek azokat, hogy szentek legyetek Istenetek előtt!"

Annyira központi ez a parancsolat, hogy Bölcseink a Smának, a zsidóság legfőbb kinyilvánításának a harmadik szakaszává tették. Egyszer a következő magyarázatot hallottam erről, tanáromtól Dr. Náchum Rabinovitch rabbitól.

Azzal kezdte, hogy rámutatott a cicesz micvájának néhány különös aspektusára.

Egyrészt Bölcseink azt mondták, hogy a cicesz parancsa felér az összes többi parancsolattal együttvéve, ahogy az írva van: „… hogy szemlélőrojtként szolgáljon nektek, s mikor látjátok, eszetekbe jussanak az Örökkévaló összes rendeletei", ezért alapvető fontosságú.

Másrészt a cicesz viselése nem teljes mértékben kötelező. Nagyon egyszerű kibújni ez alól az előírás alól, hiszen elég hozzá, ha sohasem viselünk olyan ruhát, amelynek négy sarka van. Maimonidesz a következőképpen fogalmazza meg véleményét erről: „Annak ellenére, hogy senki nincs kötelezve arra, hogy beszerezzen egy négysarkú ruhát, és viselje azt, azért hogy teljesíthesse a cicesz micváját, nem illik egy jámbor emberhez, hogy kihúzza magát ez alól a micva alól." *(Cicesz szabályai 3:11.)* Ebből is úgy tűnik, hogy ez fontos szabály és dicséretes betartani, de nem kötelező, hanem választható, vagyis ha van ilyen ruhadarabod, csak akkor kell rá rojtokat tenned. Vajon miért, teszi fel a kérdést a rabbi, hiszen magától értetődő, hogy kötelezőnek kellene lennie, ahogy például a tfilin mindennapi felvétele is az.

Egy másik különös dolog, hogy az idők folyamán két párhuzamos teljesítési formája fejlődött ki ennek a micvának. Az egyik a tálisz, amelyet a ruhánk felett viselünk, leginkább az imádkozás során, a másik pedig egyfajta alsónemű, *tálit kátán,* amelyet a ruhánk alatt hordunk egész nap.

De nem csak, hogy kétféleképpen tartjuk be az előírást, hanem még különböző áldásokat is mondunk a kétféle ruhadarab felvétele során. A tálisz esetében a következő áldást mondjuk: „ki megszentelt minket parancsolataival, és meghagyta nekünk, hogy ciceszbe burkolózzunk", addig a cicesz esetében ezt mondjuk: „ki megszentelt minket parancsolataival, és meghagyta nekünk a cicesz parancsát". Miért válik ketté egy micva teljesítése?

> *kétfajta ruhadarab képviseli a hit két dimenzióját, a külsőt és a belsőt*

Ő a következő választ adta. Ez arra hasonlít, ahogy öltözködünk. Kétfajta ruhát szoktunk viselni. Vannak azok a ruhák, amelyekkel egy képet szeretnénk sugározni magunkról. Egy király, egy bíró, egy katona, mind olyan ruhát viselnek, amely elfedi az egyéniséget, és kihangsúlyozza a viselője társadalmi szerepét, rangját stb. Ezek a ruhák, főleg az egyenruhák, megtévesztők lehetnek, hiszen egy királyt, aki koldusnak van öltözve, nem fognak királyi fenségként kezelni, míg egy koldus királynak öltözve nagy tiszteletben részesülhet. Egy rendőr az egyenruhájában a hatóság képviselője, a hatalom aurája veszi körül, még akkor is, ha éppen ideges és bizonytalannak

érzi magát. A ruhák megtévesztenek. Olyanok, mint egy maszk. Elrejtik az embert. Ilyenek a ruhák, amelyeket nyilvánosan viselünk, amikor egy bizonyos benyomást akarunk kelteni.

De vannak ruhák, amelyeket akkor viselünk, amikor egyedül vagyunk, és amelyek talán mindennél jobban megmutatják, kik vagyunk valójában: a művész a stúdiójában, az író az asztalánál, a kertész, amint a rózsáit gondozza. Nem az a céljuk, hogy valamilyen hatást gyakoroljanak. Ellenkezőleg, azért öltöznek úgy, ahogy, mert ilyenek valójában, és nem azért mert ilyennek szeretnének látszani.

A kétfajta cicesz ezt a kétfajta öltözködést jeleníti meg. Amikor imádkozunk, azt érezzük a szívünkben, hogy milyen kevesek vagyunk az Örökkévaló magas elvárásaihoz képest. Ezért szükségünk van valamire magunkon kívül is, ami nem más, mint a tálesz, amely a kezdetektől fogva jelképe az imádkozó zsidó embernek. Elrejtjük az egyéniségünket, amint a táleszra mondott áldásban is fogalmazunk: „hogy ciceszbe burkolózzunk". Ez olyan, mintha azt mondanánk az Örökkévalónak: lehet, hogy én csak egy koldus vagyok, de királyi palástot viselek, olyat, amelyet néped, Izraelnek fiai viseltek imádkozás közben évszázadokon keresztül, akikre mindig is különleges szeretettel tekintettél, és akiket magadénak választottál. A tálesz elrejti az embert, akik vagyunk, és azt az embert jelképezi, akik lenni szeretnénk, ahogy az imában is arra kérjük az Örökkévalót, hogy aszerint ítéljen meg minket, amilyenek lenni szeretnénk, és ne aszerint amilyenek vagyunk.

A cicesz mélyebb szimbolikája az, hogy egymagában képviseli a micvák összeségét („hogy szemlélőrojtként szolgáljon nektek, s mikor látjátok, eszetekbe jussanak az Örökkévaló összes rendeletei"), és azok csak akkor válnak valóban részünkké, ha saját akaratunkból, kényszer nélkül fogadjuk el őket. Ez az oka annak, hogy a cicesz parancsolata nem kötelező érvényű. Nem kell megtartanunk azt, nem vagyunk arra kötelezve, hogy vásároljunk egy négysarkú ruhát. Amikor mégis ezt tesszük, akkor azt azért tesszük, mert így döntöttünk, magunkat kötelezték rá. Így szimbolizálja a cicesz viselése a zsidó élet összes kötelességének magunkra vállalását.

Ez a legintimebb, személyes aspektusa a hitnek, amikor a legbensőbb lelkünkben elkötelezzük magunkat az Örökkévalónak és az Ő parancsolatainak. Ebben nincsen semmi nyilvános. Ez nem a külvilágnak szól. Ez arról szól, kik vagyunk valójában, amikor egyedül vagyunk, és nem próbálunk jó benyomást tenni valakire, nem próbálunk valaminek látszani, amik nem is vagyunk igazán. Ez a cicesz parancsa, az alsóneműé, amelyet a ruhánk alatt és nem felette viselünk. Ebben az esetben más áldást is mondunk. Nem beszélünk arról, „ hogy ciceszbe burkolózzunk", hiszen ez nem a külvilágnak szól, nem akarunk elrejtőzni egy egyenruha mögé. Pont ellenkezőleg, a legbensőbb elköteleződésünket fejezzük ki vele az Örökkévaló szava és hívása iránt. Ezért az „ aki meghagyta nekünk a cicesz parancsát" áldást mondjuk, hiszen ami ebben az esetben fontos, az nem a maszk, hanem a valóság, nem az, aminek látszani szeretnénk, hanem akik valójában vagyunk.

Ezen a különleges módon a cicesz magában hordozza a zsidóság kettős természetét. Egyrészt a zsidóság nyilvánosan, közösségben megélt részét, amelyet megosztunk másokkal és világgal minden időben. Megtartjuk a szombatot, megüljük az ünnepeket, betartjuk az étkezési és a családi élet tisztaságára vonatkozó szabályokat, amelyek szinte semmit sem változtak az évszázadok alatt. Ez a zsidóság nyilvános arca – a tálesz, amit viselünk, a köpeny, amelyet 613 szálból szőttek, amelyek mindegyike egy-egy parancsolatot jelképez.

De ott van a hitünk legintimebb része is. Azok a dolgok, amelyeket az Örökkévalónak mondunk, amikor nincs ott rajtunk kívül senki. Hiszen Ő ismeri a gondolatainkat, reményeinket, félelmeinket még jobban, mint mi magunk. Mi beszélünk hozzá a lélek magányában, és Ő meghallgat minket. Ez a belső beszélgetés – a szívünk megnyitása az Ő irányába, aki teremtett és szeret minket – nem a közönségnek szól. Mint ahogy a ruha alatt viselt cicesz is rejtve marad. De ettől ez még éppen olyan fontos része a zsidóságunknak. A kétfajta ruhadarab képviseli a hit két dimenzióját, a külsőt és a belsőt, a képet, amit a külvilág felé mutatunk, és az arcunkat, amit csak az Örökkévaló láthat.

Fordítás • Hámori Zoltán
Forrás • aish.com

INTERJÚ

A szálak összefutnak - Interjú Hámori Zoltánnal

Vita, kombinatorika, istenkeresés és közösségépítés egy emberben - egy közösségben.

Hámori Zoltán a Lativ Kolel haladó csoportjának egyik legújabb tagja. Különleges igényességgel viszonyul a valláshoz; és a közösséghez, melynek köszönhetően hamar beilleszkedett a Talmud lelkes tanulói közé. Érdeklődése az egész csoportra kisugárzik, aminek eredményeképpen a csoport újabb órákat szán hetente a hetiszakasz tanulmányozására. Mindemellett szervezetépítői tapasztalatait közösségünk épülésére szeretné felhasználni.

Hogyan alakult ki az életedben a kapcsolódás a zsidó közösségekhez?

Családunkban nem volt téma a zsidóság, de titok sem volt. Rendszeres családi program volt a Kozma utcai zsidó temető meglátogatása a rokonokkal, de a zsidó közösséggel nem volt semmilyen kapcsolatom. Így sokszor ma is kicsit kívülállónak érzem magam, amikor felmerül egy-egy zsidó körökben közismertebb név, nem tudom kiről van szó. Ennek megvannak a maga előnyei is. Még a kevésbé vallásos zsidó közösségben sem vettünk részt aktívan, így például nem voltam Szarvason vagy más ifjúsági szervezetekben.

Ennek ellenére egyfajta istenkeresés, valláskeresés mindig is jelen volt az életemben, már az általános iskolától kezdve, kisebb-nagyobb intenzitással. 15-16 évesen például kifejezetten sokat vitatkoztunk ilyesmiről az osztálytársaimmal. Az egyetemi évek során is előbb-utóbb kiderült a barátaimról a zsidó kötődés. És mindeközben foglalkoztatott a téma, így Hamvas Béla, Weöres Sándor vallással kapcsolatos könyveiből sokat elolvastam. Az ő írásaikból kirajzolódott bennem egyfajta univerzalista szemlélet, melyet később próbáltam összeegyeztetni a zsidóságban megismertekkel.

Mi volt az a pont, amikor ez a kezdeti érdeklődés egy szinttel komolyabb formát öltött?

3 évvel ezelőtt elhunyt a nagymamám. Ennek kapcsán ismerkedtem meg közelebbről Darvas István rabbival, aki a temetési szertartást levezette. Ő javasolta, hogy alkalomadtán látogassak el családommal a Dózsa György úti zsinagógába egy kábálát sábátra (szombatfogadás). Ez volt az első alkalom, hogy zsinagógai imán vettem részt. Noha maga a szertartás teljesen szokatlan volt számomra, viszont a társaság kedves, befogadó volt, így elkezdtem odajárni.

Ami talán még fontosabb, hogy mivel voltak kérdéseim, elkezdtem rendszeresen találkozni Darvas rabbival, hetente körülbelül egy órát beszélgettünk, tanultunk. Ugyanebben az időben Oberlander Baruch rabbival is megismerkedtem, és vele is sok kérdésemet megbeszéltük. És persze elkezdtem magamtól is érdeklődni, könyvekből, internetről ismerkedni a zsidóság alapfogalmaival. Elsősorban Hayim Halevi: *Zsidónak lenni* című könyve és a zsido.com voltak azok a források, amelyekhez sikerült hozzáférnem.

Mint említettem, nem teljesen tiszta lappal kezdtem, annyiban, hogy korábbi olvasmányélményeimből már volt valamiféle képem Istenről, a vallásokról. Ezt szóvá is tette Darvas rabbi, hogy a már kialakult képemet próbálom a zsidóságra ráhúzni, ahelyett hogy a saját helyemet keresném meg benne. Ez a helyzet talán mostanra kezd igazán rendeződni. Feleségemmel eddig ezt a hasonlatot találtuk a legmegfelelőbbnek: mintha egy hegy csúcsára akarnánk eljutni, ahová sokféle út vezet: bozótokon, erdőkön keresztül, de van kitaposott ösvény is. Nem lehet véletlen az, hogy én erre az ösvényre, a zsidóság útvonalára születtem.

Apropó feleség: hogyan viszonyult a családod újonnan felfedezett identitásodhoz?

Toleránsan, ami nem mindig volt könnyű. Számomra mindig is a család volt az első. Ezért jelentett különösen nagy megpróbáltatást az, amikor szembesültem a ténynyel, hogy a lányom vallási értelemben nem számít zsidónak, mivel a feleségem sem az. A *Smá*ban azt mondjuk, hogy „tanítsd meg gyermekeidnek". Hogyan tanítsam meg gyermekeimnek, ha őket a közösség nem fogja befogadni, ha nekik előtte be kell térniük? Mennyiben tekinthetem saját magamat inkább zsidónak csak azért, mert nekem anyukám zsidó és apukám nem, miközben a lányomnál fordított a helyzet?

A kezdeti lelkes időszakom után ez jelentette az első komolyabb mélypontot. Pedig a családom már éppen kezdett hozzászokni, feleségem részben már figyelembe vette a kósersági előírásokat, sőt, alkalmanként még az otthoni szombattartást is kipróbáltuk, gyertyagyújtással, munkatilalmak betartásával. Neki csak az jelentett nehézséget, amikor tudomásul véve a nehézségeket, elkezdtem felhagyni a megkezdett szokásokkal. Én viszont akkoriban nem nagyon tudtam mit tenni ezzel az információval, ugyanis hosszú távra szeretek tervezni. Szeretem, ha van egy konkrét cél, és meg lehet tervezni,

hogy hogyan lehet oda eljutni. Ez a cél, a hagyományokkal összhangban élő családban való élés képe akkoriban megdőlni látszott.

Mi jelentette a kiutat ebből a nehézségből?

Oberlander rabbinak volt egy olyan mondása, amelyet én akkoriban nem voltam képes befogadni. Azt mondta, hogy jobb az, ha az ember betart kevesebb micvát, mint ha egyáltalán nem tart semmit. Ezt nehezen tudtam összeegyeztetni a hosszú távú tervezésre vonatkozó elképzeléseimmel. Először olyan közösséget próbáltam meg keresni, ahol ezek a szabályok kevésbé szigorúan vannak kezelve, de hamar rájöttem, hogy azt ugyanemiatt nem tudom igazán őszintén a magaménak érezni.

Végül az a gyakorlatias megoldás vált be, hogy időben szétválasztottam családot és vallást. Amíg nem vagyok otthon, megoldom, hogy a magam számára mindent, amit csak lehetséges, betarthassak: a munkahelyen glatt kósert egyek, reggeli imára járjak, tanuljak. Azt éreztem,

hogy nekem ez fontos, és hogy tovább kell mennem. Így utólag visszanézve, tudat alatt pontosan azt tettem, amit Oberlander rabbi javasolt: megtettem azt, amit tudtam. Ezt teszem a mai napig, és szépen lassan, óvatosan kezdenek visszaszivárogni a valláshoz kapcsolódó dolgok a családi életbe is.

Hogyan kerültél a Lativ Kolelbe?

Kezdtem megérteni, hogy a tanulás az, amire a zsidóságból elsősorban szükségem van. A munkahelyi kötöttségeim egyre inkább feloldódtak, mivel abban az alapítványban, amelyben akkor dolgoztam, kezdtem a háttérbe húzódni. Most már magamnak osztom be a munkaidőmet, és szabadúszóként találok projekteket – ebbe már belefér a tanulás is. Ezért kértem Darvas rabbi tanácsát, hogy milyen helyet tudna javasolni. Egyebek mellett a Lativ kolelt javasolta, ahol megismerkedtem Sijével. Ő segített csatlakozni a haladó csoporthoz azáltal, hogy különórákon tanultunk, és behoztuk az elsősorban nyelvi lemaradásomat.

Miután a lányunk bölcsődébe került, feleségem visszakerült a munkába, és ez további rugalmasságot biztosított a munkaidőm területén. Mivel igényeltem, bővítettem a tanulásra szánt időmet: immáron teljes időben csatlakozom a Talmudot tanuló csoporthoz, ahol Ráv Keleti segítségével lehetőségünk nyílik betekintést nyernünk a talmudi témák mélységeibe, illetve sikerült megszervezni azt is, hogy délután is legyen tanulás: keddtől csütörtökig 12 és 15 óra között tanuljuk a hetiszakaszt.

Milyen érzés ebben a körben tanulni? Miért motivál, hogyan találod meg benne saját magadat?

Már általános iskola végén nehéz döntés elé állítottak, amikor a speciális matematika és a humán irány közül kellett választanom, mivel mindkettő érdekelt. Végül humán irányba mentem el, de amit itt tanulunk, az sokszor felidézi azt, hogy milyen jó érzés volt egykor kombinatorikával kapcsolatos dolgokat tanulni. És persze vitatkozni. Mindig imádtam vitázni. Az alapítványunkban is a disputa volt az egyik program, amelynek keretében különféle vitaversenyeket szerveztünk.

Az is motivál a tanulásban, hogy megismerhetjük az okokat. Szerintem ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a megszerzett tudás továbbadható legyen. A hosszú távú tervezés is csak úgy lehetséges, ha az ember tudja, hogy mit miért csinál. Sok szempontból olyan dolgokkal foglalkozom itt, amilyenekkel korábban mindig is, csak itt összefutnak a szálak: a vita, a kombinatorika, a vallás és az Isten keresése, a szervezetfejlesztés, közösségépítés. Még egy önismereti tréningről, amelyen 10 éve vettem részt, is kiderült, hogy egy zsidó fejlesztőjének köszönhetően a gyökerei egészen a Talmudig nyúlnak vissza! Az a legjobb ebben, hogy megismerhetem az eredeti forrását ezeknek a dolgoknak. Ami még érdekes, az az, hogy mindez közösségben történik – saját egyéniségünkhöz kerülhetünk közelebb a közösség segítségével.

Hallottam róla, hogy Sijével közösen nagy terveitek vannak: szakmai tudásoddal szeretnéd segíteni a közösség működését. Pár szóban bepillanthatnánk a kulisszák mögé?

Igen, noha mindez egyelőre még csak terv. Olyan következtetésekre jutottunk, amelyek érdemesek lehetnek a megfontolásra. Az egyik az, hogy a közösséget az alulról jövő kezdeményezések teszik közösségé. A külső segítség célja az, hogy felébressze, ösztönözze a magyar fiatalokat, hogy legyenek igényeik vallásos életükkel kapcsolatosan. Ez ügyben Ráv Keleti áldozatos tevékenysége érdemel nagy-nagy köszönetet. Viszont ahhoz, hogy ez fenntartható maradhasson, el kell kezdeni a saját lábunkra állni. Magában a közösségben kell bizonyos új igényeknek megfogalmazódniuk, és erőfeszítéseket is tennünk kell annak érdekében, hogy ezek az elképzelések megvalósulhassanak.

Az interjút készítette:
Szántó-Várnagy Binjomin Zeév

TÖRTÉNELEM

A zsidó gyülekezet újjászervezése

Kovács Kristóf

Hatékonynak lenni a közösség érdekében.

Az ötödik század harmadik negyedében a zsidó gyülekezet hatalmas újjászervezésen esett át. Ennek az alapjait Nechemjá vetette meg, aki megszervezte a gyülekezet politikai alapjait, a közigazgatást.

Az újraszervezés Artaxerxész Longimanus (465–424) uralkodásának második felében ment végbe. Ez a kor Athén aranykora is egyben, mikor a város utcáin olyan emberek jártak, mint Periklész, Szókratész, Szophoklész, Aiszkhülosz, Pheidiász. Artaxerxésznek a görögöktől elszenvedett vereségek miatt, valamint az uralkodása elején Egyiptomban és Sziriában kitört zavargások következtében először a saját helyzetét kellett megerősítenie. A görögök a perzsa uralkodó malmára hajtották a vizet a peloponnészoszi háborúval, mellyel a perzsák hatalma megszilárdult. Aer-nahrában (Palesztina és Szíria) az egyiptomi forrongások és Megabizosz lázadása miatt Artaxerxésznek fontos érdeke fűződött ahhoz, hogy ebben a tartományban rend legyen. Egyrészt a tartomány jelentősége miatt is, másrészt mivel az örökké nyugtalan Egyiptomba rajta keresztül vezettek az utak, s ha a Palesztinán átvezető hadiút utánpótlási támaszpontjai veszélybe kerülnek, a nyugtalanság erre a tartományra is átterjed. Ezenfelül a zsidók úgy érezték hogy védtelenül ki vannak mindig téve a perzsák önkényeskedéseinek. Mivel Artaxerxész rendet és békét akart Palesztinában, foglalkoznia kellett a zsidók ügyével is, ha már egyszer felhívták rá a figyelmet.

> *Bátorsága és leleményessége győzni tudott az akadályokon.*

Ebben az időben élt Artaxerxész udvarában Nechemjá, aki magas rangra emelkedett, s mint a király pohárnokának bejárása volt hozzá. Bár tisztéből kifolyólag szinte bizonyosan eunuch volt, erélyes és alkalmas személynek bizonyult arra, hogy a zsidók ügyét szolgálja.

445 decemberében a testvére, Chánáni vezette jeruzsálemi küldöttség tájékoztatta az ottani szörnyű állapotokról, így elhatározta, hogy a királyhoz fordul, s engedélyt kér, hogy Jeruzsálembe utazhasson, és a városfalakat felépítse. A király engedélyezte a városfalak felépítését, valamint hogy az építéséhez szükséges faanyagot a királyi erdőből biztosítsák. Ezenfelül Nechemját nevezte ki Júda helytartójának, így az Szamariától független tartomány lett.

A közösség biztonsága érdekében a városfalak felépítése volt a legsürgősebb feladat. A munkát sietve kellett elkezdeni, nehogy túl sok idő maradjon már a kezdeti törekvések elgáncsolására. Megérkezése után három nappal titokban éjszaka vizsgálta meg a falakat, hogy az előtte álló feladat nagyságával számot vessen, s csak utána közölte tervét a zsidó vezetőkkel.

Megkezdték a munkát. A falakat szakaszokra osztották, s minden szakaszért külön csoport felelt. A munka olyan gyorsan ment, hogy 52 nap alatt már megtörtént az ideiglenes falak felhúzása, azonban a végleges befejezés még majdnem két és fél évig tartott.

Nechemjának hiába volt királyi felhatalmazása, hatalmas ellenségei támadtak, akik nem nézték jó szemmel Júda függetlenedését. Ezek közül a legkomolyabb Szanballat volt, Szamaria helytartója, valamint Tóbijá, Ammón tartomány helytartója. Mindketten igazhitű izraelitának tartották magukat, akiket a legtekintélyesebb jeruzsálemi családok is befogadtak. Éppen ezért felháborodtak azon, hogy ilyen, magukat igazhitűbbnek tartó zsidók, mint Nechemjá elfogadhatatlannak tartották az ő elpogányosodott vallásosságukat, és nem tekintették őket különbnek a pogányoknál.

További nehézséget okozott Gesem, aki Kédár törzsfőnöke volt Arábia északnyugati részén, valamint még belső összeesküvésektől és cselszövésektől is meg kellett magát védenie.

Nechemját körös-körül ellenségek vették körbe, azonban így sem hátrált meg. Bátorsága és leleményessége győzni tudott az akadályokon. Miután látta, hogy a lakosok száma kicsi, a nép egy részét Jeruzsálembe telepí-

tette, majd ezt követően a városfalakat ünnepélyes szertartással felszentelték.

A falak felhúzását követően a legfontosabb feladatának a közigazgatás megszervezését tekintette. A súlyos adók és rossz termés miatt a tartomány válságos gazdasági helyzetbe került, s pénzsóvár emberek felhasználták az alkalmat, hogy a szegényeknek kölcsönt adjanak, s utána a zálogul lekötött földet elvegyék.

Nechemjá ezeken a visszaéléseken annyira felháborodott, hogy nemcsak büntette az ilyen visszaéléseket, de példával saját maga járt elöl: lemondott a helytartónak járó szokásos jövedelemről, nem vásárolt magántulajdont, s csak annyi dézsmát szedett, amennyi a háztartásának ellátásához szükséges volt.

Nechemjá megbízatása 12 évig tartott, majd visszatért a perzsa királyi udvarba, de csakhamar visszatért Jeruzsálembe. Második ott-tartózkodása alkalmával a helyzet még kritikusabb volt. A vallási életen mindinkább könnyíteni vágyók nagyobb befolyásra tettek szert. Ezek ellen Nechemjá határozott intézkedéseket vezetett be újfent. Megtudván hogy a leviták nem kapták meg járandóságukat – így kénytelenek voltak más pénzkereső tevékenység után nézni – gondoskodott a tized begyűjtéséről, valamint biztosította az oltár tüzelőfa-szükségletét. A szombaton űzött szabad kereskedést megszüntette, bezárta egész napra a városkapukat.

Bár Nechemjá erőfeszítései mögött nem volt erős rendszeresség, inkább ad hoc módon intézkedett, így is a legszigorúbb vallási tisztaság védnökének kell tartanunk, aki jó alapfeltételeket teremtett Ezrá reformjaihoz, amelyről a következő részben lesz szó.

A jeruzsálemi második szentély modellje

TUDOMÁNY

A kohaniták és a DNS

Rabbi Yaakov Kleiman

Dr. Karl Skorecki, aki észak-európai szülők kohanita gyermeke, egy reggel elment a zsinagógába. Aznap a Tórát egy szefárd származású kohanita olvasta, akinek Észak-Afrikából érkeztek a szülei. Dr. Skorecki megnézte a szefárd kohanita fizikai jellemzőit, és gondolatban összehasonlította magáéival. Termetükben, haj- és szemszínükben és a bőrük árnyalatában is jelentősen különböztek. Ugyanakkor, hagyományaik szerint, mindketten egyetlen ember közvetlen leszármazottjai – Ároné, Mózes testvéréé.

A kohaniták – *kohanim* (a kohen többes száma) – a zsidó nép papi családja, Lévi törzsének tagjai. Mózes második és harmadik könyve leírja a kohaniták kötelességeit, mint például a Templom szolgálata vagy a nép megáldása. A Tóra (a Biblia első öt könyve) leírja, hogyan szentelték fel Áront, Mózes testvérét az első Főpappá *(kohén gádol)*.

A Tórán alapul az a zsidó hagyomány is, amely szerint a kohaniták közvetlenül Árontól, Mózes testvérétől származnak. Az, hogy valaki kohanita-e vagy sem, apai ágon öröklődik – megszakítás nélkül száll apáról fiúra már 3300 éve, több mint 100 generáción át.

Dr. Skorecki így gondolkodott: „A hagyomány szerint van egy közös ősöm ezzel a szefárd kohanitával. Fenntartható lehetett-e ez a vérvonal végig a zsidók hosszú száműzetése alatt?" Tudósként azon tűnődött, hogyan tudná igazolni a feltételezést.

Nefrológusként, a Torontói Egyetem és a haifai Rambam-Technion Medical Center egyik vezető kutatójaként részt vett számos olyan molekuláris genetikai kutatásban, amelyek áttörést jelentettek a tudományágban, és amelyek forradalmasították az orvostudományt és a biológiát. Tudott arról is, hogy a DNS-analízis technikáját egyre gyakrabban és sikeresebben alkalmazzák a történelemtudomány és a populációdiverzitás kutatásában is.

Dr. Skorecki a következő hipotézist állította fel: „ha a kohaniták egyetlen férfi leszármazottai, akkor közös genetikai markereket kell hordozniuk – haplotípusuk részben azonos kell, hogy legyen –, ez az, ami megegyezik a közös ősükével. Jelen esetben Áron hákohénével."

Hogyan működik

A genetikai markerek a DNS nukleotid szekvenciáinak variációi, ismertebb nevükön mutációk. Azok a mutációk, amelyek a géneken – a DNS egy-egy fehérjét kódoló szakaszain – belül fordulnak elő, rendszerint funkcióvesztést, vagy betegséget okoznak, és kiszelektálódnak, elvesznek a nemzedékek során. Ugyanakkor azok a mutációk, amelyek a DNS úgy nevezett „nem kódoló szakaszait" érintik, legtöbbször megmaradnak.

Mivel az Y kromoszóma csaknem teljes egészében ilyen nem kódoló DNS-ből áll (kivéve azokat a géneket, amelyek a férfiságot határozzák meg), ez igen hajlamos rá, hogy sok mutációt tartson meg. Mivel pedig az Y kromoszóma rekombináció nélkül apáról fiúra száll, ezért egy ma élő férfi Y kromoszómája lényegileg megegyezik a férfiági őseiével, kivéve az azóta időnként fellépő mutációkat.

Ezeknek a semleges mutációknak a kombinációját nevezzük haplotípusnak, és felfoghatjuk a férfi apai őseinek szignójaként is. Az anyai leszármazási vonalakat is lehet tanulmányozni az m-DNS (mitokondriális DNS) segítségével, amely kizárólag az anyától öröklődik.

A keresés elkezdődik

Dr. Skorecki kapcsolatba lépett Michael Hammer professzorral, az Arizonai Egyetem vezető molekulárisgenetika-kutatójával, az Y kromoszóma-kutatás egyik úttörőjével. Hammer professzor DNS-analízis segítségével kutatja a populációk történetét, eredetüket és vándorlásaikat. Előző munkái között szerepelt az amerikai őslakosok eredetének és a japánok fejlődésének kutatása is.

Kutatásba kezdtek hát, hogy teszteljék a hipotézist. Ha valóban van közös ősük, akkor bizonyos genetikai markereknek gyakoribbaknak kell lenniük a kohaniták között, mint a teljes zsidó népességben.

Az első vizsgálathoz, amely a neves brit tudományos folyóiratban, a *Nature*-ben jelent meg 1997. január 2-án, szájüregi DNS-mintát kértek 188 zsidó férfi résztvevőtől. Az izraeli, angliai és észak-amerikai résztvevőket megkérték, hogy határozzák meg a családi hátterüket, és azt, hogy kohaniták, léviták, vagy izraeliták-e.

Az Y kromoszóma markereinek analízise szignifikáns különbséget mutatott ki a kohanita és a nem-kohanita résztvevők között. Volt egy bizonyos marker (YAP-), amely a kohaniták 98,5%-ára jellemzőnek bizonyult, és szignifikánsan ritkábban jelent meg a nem-kohaniták között.

További megerősítés

A második vizsgálathoz Dr. Skorecki és társai több DNS-mintát gyűjtöttek, és megnövelték az Y kromoszómán vizsgált markerek számát is. Kiderült, hogy a 106 vizsgált kohanitából 97-en hordoznak egy bizonyos, hat kromoszomális markerből álló sorozatot, ez megerősítette a feltevést, hogy a kohanitáknak van közös ősük.

A markereknek ezt a sorozatát Cohen Modal Hapoltype (CMH) néven ismeri a tudományos világ, és ez a zsidó papi családok általános genetikai jele. Annak az esélye, hogy ez a kombináció véletlenül jöjjön létre a koheniták ilyen nagy százalékában kevesebb, mint 1:10000. [Panka, a 10000-nél legyen egy kis szóköz a 10 után, de nehogy elválasztódjon!]

Ugyanazt a genetikai markersort találták mind a szefárd mind az askenázi származású kohanitákban, ez egyértelműen azt jelenti, hogy eredetük megelőzi a két csoport i. sz. 1000 körüli szétválását. A kohaniták körében megjelent mutációk variációinak elemzése szerint a közös ős óta mintegy 106 generáció, 3300 év telt el. Ez körülbelül az egyiptomi kivonulás, Áron hákohén életének ideje.

Hammer professzor nemrégiben Izraelben járt a Jewish Genome (Zsidó Genom) Konferencián. Itt megerősítette, hogy a kutatás eredménye konzisztens, a vizsgált kohaniták több mint 80%-ában megtalálható a közös markersor.

Az az eredmény, hogy a vizsgált nem-kohanitáknak csak kevesebb mint egyharmada hordozza ezeket a markereket, a genetikusok számára nem meglepő. A zsidóság genetikailag nem meghatározott. Különböző Y kromoszómák léphetnek be a zsidó génállományba például betérés útján vagy egy nem-zsidó apán keresztül. A zsidóságot az anyától örököljük. Az apa azt határozza meg, hogy ki melyik törzshöz tartozik.

Csodálatra méltó statiszták

A kohaniták közti hasonlóság gyakoriságán alapuló számítások a populációgenetikában feljegyzett legnagyobb „apasági bizonyosságát" eredményezik – íme, a házastársi hűség tudományos bizonyítéka.

Dr. David Gildsteun az Oxfordról azt mondja: „A kohaniták több mint 90%-a hordoz azonos markereket még ilyen hosszú idő után is. Ez a feleségek hűségének a bizonyítéka. Ugyanis a legkisebb mértékű hűtlenség is drasztikusan csökkentette volna az eredményt." (*Science News,* 1998. október 3.)

Napjaink sokféle zsidó kolóniáinak széleskörű tanulmányozása figyelemre méltó genetikai összetartozást tárt fel. Az iraki, iráni, jemeni, észak-afrikai zsidók és az európai askenázik is más sémi népek rokonai, és közel-keleti eredetűek.

Ez a kutatás tehát egyértelműen cáfolta a rágalmat, mely szerint az askenázi zsidóságnak nincs köze az ősi héberekhez, hanem a kazár törzsek leszármazottai (a török-ázsiai birodalom, amely állítólag zsidó hitre tért a X. század körül). A kutatók összehasonlították az askenázi zsidók markereit ezeknek a török származású embereknek a markereivel is, de nem találtak hasonlóságot.

Egyéb meglepő felfedezések

A második cikkükben (*Nature,* 1998. július 9.) a kutatók megemlítettek egy váratlan felfedezést. A magukat levitaként meghatározó zsidóknak nem volt közös markersoruk, mint a kohanitáknak, hanem három csoportot alkottak, amelyek egyike a CMH volt. A hagyomány szerint a levitáknak is közös ősapára mutató genetikai markerekkel kellene rendelkezniük. A kutatók most a leviták genomára koncentrálnak, hogy többet tudjanak meg az ő diaszpórabeli történetükről.

A CMH-t az ősi héberek genetikai lenyomataként használva a kutatók zsidó génekre vadásznak a világban.

Ez a Tíz Elveszett Törzs kutatásává is átalakulhat.

A kohaniták genetikai markereit használják mérceként a genetikai régészek, amikor a DNS-t kutatva feltérképezik a zsidóság történelmi kapcsolatait.

A kutatók irányelvei szerint ez nem az egyes egyének tesztje, hanem a legtágabb értelemben vett család vizsgálata. Ha valaki rendelkezik a CMH markersorral, az nem bizonyítja kohanita származását, mert az anyai oldal is fontos a kohanita státusz meghatározásában. Jelenleg a zsidó törvényekben nincs változás a kutatás hatására. Senki sem lesz sem hitelesebb, sem kevésbé hiteles az Y kromoszómán lévő genetikai markerei miatt.

A kutatás egyértelmű genetikai kapcsolatot fedezett fel a kohaniták között, és bizonyította, hogy közös őstől származnak. A kutatás eredményei alátámasztják a Tóra állítását, hogy Áron vérvonala megmarad végig a történelem során.

„…hogy legyen nekik a papság örök törvényül; és töltsd meg Áron kezét és fiai kezét." *(2Mózes 29:9.)*

„…hogy papjaimmá legyenek és legyen, hogy az ő fölkenetésük maradjon nekik örökös papság, nemzedékeiden át." *(2Mózes 40:15.)*

„És legyen neki és magzatának utána az örökös papság szövetsége, azért, mert buzgólkodott Istenéért, és engesztelést szerzett Izrael fiainak." *(4Mózes 25:13.)*

Az, hogy a Tóra hagyományát ez a kutatás is megerősítette, sokaknak szolgálhat inspirációul, hogy az Örökkévaló mindig megtartja az ígéreteit. Lássuk hát minél előbb a kohanitákat újra a Templom szolgálatában, a levitákat a Templom előtt és az izraelitákat a helyükön.

Ha Ön kohanita vagy levita, és szívesen részt venne további kutatásainkban és/vagy több információt szeretne kapni, kérjük, lépjen kapcsolatba velünk:

Center For Cohanim,
3 Rehov HaMekubalim,
Old City, Jerusalem, Israel
Telefon/ fax: (02) 628-9243
Email: ymkleiman@hotmail.com

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk Edward Simon professzornak, a Purdue University mikrobiológusának, az Association of Orthodox Jewish Scientists igazgatósági tagjának és lektorának szakértői közreműködéséért.

Fordítás • Lengyel Enikő
Forrás • aish.com

FILOZÓFIA

Az első kettő

Tziporah Heller

Parancsolatok szóról szóra.

Dátum: 2448. sziván hónap 6. A ma használatos naptár szerint i. e. 1312. Több mint 3000 év telt el az emberiség egyetlen, széles körben elismert találkozása óta Istennel.

Fiatalkoromban Charlton Heston volt az én Mózesem. A több ezernyi szereplő, a tenger szélgépek által hajtott kettéválása, valamint Anne Baxter érdekes és nagyon nem-bibliai mellékszála a mitológia és a giccs tejüvegével takarta el az egész eseményt.

Csak sokkal később tudtam eléggé lerázni magamról a film hatását ahhoz, hogy megértsem, a valódi tízparancsolat a spirituális etika valaha volt legfontosabb kinyilatkoztatása.

Ahhoz, hogy ennyire bensőségesen találkozhassanak a zsidók Istennel, először is ki kellett nyitniuk magukat, annyira, hogy kijelenthessék: „megtesszük és meghallgatjuk". Hajlandók voltak magukra venni azt, amit a Teremtő parancsolt nekik, még mielőtt intellektuálisan feldolgozhatták volna. Az akaratukat alá kellett vetniük az Isten akaratának és őt kellett szolgálni, nem pedig az elméjüket vagy szívüket.

A tíz parancs mindegyike kitár egy ajtót, amelyen keresztül az ember túlléphet az egóján, a vágyain és a szubjektivitásán. A Maharal azt mondja, hogy noha ezek a parancsok nem fontosabbak, mint bármelyik más – egyébként is, miféle mércével lenne képes egy ember fontossági sorrendet felállítani az isteni akarattal kapcsolatban –, mindazonáltal egyediek. Mégpedig azért, mert a többi 603 parancsolat esszenciáját olvashatjuk ki belőlük.

Ezek a legfontosabb szavak, amelyeket valaha is hallani fogunk. Az első két parancs különleges jelentőséggel bír, közvetlenül Istentől kaptuk őket, Mózes közvetítése nélkül. Vizsgáljuk meg őket alaposabban.

Az első parancsolat

Az első parancsolat így szól: *Én vagyok az Örökkévaló, a te istened, aki kihoztalak Téged Egyiptomból, a szolgaság házából*. Ez első pillantásra inkább állításnak tűnik, mint utasításnak. Ami szükségszerűen következik ebből, az, hogy Isten létezése nem függ attól, hogy mi akarjuk-e szolgálni, vagy sem. Nem azt mondja, hogy „ismerd meg őt", vagy „szolgáld őt", mert az Ő lényege nem változik attól, hogy mi hogyan válaszolunk a létezésére.

Ha ennek az állításnak az igazságát magunkévá tesszük, a Tórához való teljes kapcsolatunk megváltozik. Istennek nincsenek szükségletei. Nekünk vannak. Mindannyian vágyunk valami transzcendensre és értelemre az életünkben. Ha megvizsgáljuk, hogy mit is implikál ez a parancsolat, felfedezhetjük az eszközöket, amelyekkel elérhetjük ezt a célt.

Én vagyok az Örökkévaló...

> *a valódi tízparancsolat a spirituális etika valaha volt legfontosabb kinyilatkoztatása*

Az isteni név, amit Úrként mondunk ki, a négybetűs név (Tetragammaton). Az a négy héber betű, amely ezt a nevet alkotja, egyben a héber nyelv három idejét is jelenti. „Volt, van, lesz." A változatlan könyörülete végtelen számú formát ölthet, de a teremtő jelenléte áthat mindent, amit látunk, hallunk vagy megérintünk. Ha ezt tudjuk, akkor minden lehetséges tapasztalatban kereshetjük Őt.

A te Istened...

A héber Isten szó (Elokim) szó szerint azt jelenti, hogy erők. Isten a jelenlétét a kreativitása által tudatta velünk. Minden teremtett dolog magán viseli bizonyos értelemben az Ő aláírását. A természet élénk és erőteljes karaktere annyira leköt minket, hogy eltéríti a figyelmünket a teremtőjétől. Ha egy gyönyörű naplementét látunk, akkor hagyhatjuk, hogy megnyissa a szívünket, vagy rápillanthatunk az óránkra, konstatálva, hogy lassan vége a napnak.

Az Elokim szónak ugyanaz a gemátriája (számértéke) mint a „há-tevá" szónak (természet). Nem csak akkor van

jelen Isten, amikor felfedi a jelenlétét. Akkor is ott van, amikor elrejti magát a természet mögé, és feladja nekünk a leckét, hogy találjuk meg Őt, és ezáltal találjuk meg a saját magunk magasabb és örök részét.

Aki kivezetett Egyiptomból…

Isten nemcsak jelen van, hanem részt is vesz az életünkben. Időnként megkérdezzük „Hol van az Isten?" Ennek a kérdésnek annyi formája van, amennyi képe van a tragédiának. A válasz viszont mindig ugyanaz: ott van, és ott is volt. Héberül az Egyiptom „Micrájim", ami szó szerint szorosat vagy behatároltat jelent. Néha azt érezzük, hogy fulladozunk, nincs hova fordulni, és nincs hol menedéket találni. Ezekben a pillanatokban kerülhetünk a legközelebb a Teremtőhöz, amikor az összetört egónk romjain újjáépítjük a kapcsolatunkat Vele.

Amikor félrefordulás vagy elrejtőzés nélkül szembenézünk a törékenységünkkel, akkor van esélyünk meghaladni a korlátainkat, amelyeket az események fölötti uralkodni vágyásunk emelt.

A szolgaság házából…

Soha egyetlen szolga sem tudott megszökni az ősi Egyiptom hierarchikus társadalmából. A csapások, amelyek miatt az egyiptomiak végül is kénytelenek voltak elengedni a zsidókat, nemcsak azt demonstrálták, hogy Isten tud az emberi szenvedésről, és hajlandó közbelépni, hanem azt is, hogy képes és hajlandó a saját maga által alkotott természeti törvényeket felrúgni.

Ha ezt tudjuk, akkor az a szó, hogy „lehetetlen", elveszti a jelentését. Igaz ugyan, hogy bizonyos események valószínűbbek, mint mások, de a végső értelmezés szerint a természet törvényei csak teremtett dolgok. Mindegy, hogy mennyire vagyunk alávetve a külső vagy belső „urainknak", mindig van ok reménykedni.

Amikor felismerjük, hogy Isten az a hely, ahol a világ létezik, és hogy bele is szól, valamint hogy nem hatnak rá a természet törvényei, és örökké könyörületes, akkor hatalmas változások mennek végbe bennünk. A világtól és magunktól való félelmünk elmúlik. Olyan Teremtővel keressük a kapcsolatot, aki testünk minden sejtjében jelen van. Ezt a kapcsolatot pedig a tevőleges parancsolatok betartásával építhetjük.

A Talmud azt mondja, hogy amikor az első két parancsolatot hallottuk, akkor megnyíltunk, hogy elfogadjuk az összes 248 pozitív parancsot. Ez a szám egyenlő a testrészeink és szerveink számával. Minden testrészünk egy kézzelfogható kifejezési forma eszközével ruházza fel a lelket, egyik sem áll vele szemben.

Ez a gondolat a zsidó vallás egyik legegyedibb karaktere. A test, ahelyett hogy az Istentől való eltávolodás forrása lenne, annak az eszköze, hogy a spirituális életünknek konkrét, fizikai formát adjunk.

A 248-as szám gemátriája az Ábrahám szó számértékével is megegyezik. Ő oldotta meg azt a paradoxont, amely rengeteg igazságkereső ember számára a fizikai realitás jelenti. Ahelyett hogy elmenekült volna az anyagi világ által állított korlátozottságtól, hídként használta azt a Teremtőhöz.

Ezért meséli el a Tóra Ábrahám és a vendégei történetét olyan részletesen, és nem pedig azért, hogy bemutassa nekünk Ur Kaszdim legkedvesebb emberét. Azért, hogy elmondja nekünk, hogyan kell Istenhez viszonyulnunk az anyagi világ felhasználásával.

A második parancsolat

Ne legyenek neked más Isteneid előttem.

Ezt hallva, meg kell kérdeznünk: most akkor vannak más Istenek vagy nincsenek? Ha vannak, miért ne szolgáljuk őket? Ha nincsenek, miért kell róluk egyáltalán beszélni?

A válasz a megfogalmazásban rejlik: „elohim áchérim" (más Istenek). Az Elokim szót valójában csak a Teremtőre kellene használnunk. Az a szomorú igazság, hogy ahelyett hogy a saját tudatosságunkat emelnénk fel addig a pontig, ahol már minden pillanatban Isten jelenlétében élnénk, hajlamosak vagyunk megpróbálni a Teremtőt lehozni a mi szintünkre.

Ha megnézzük a történelemben oly nagy szerepet játszott bálványok történetét (és a mai megfelelőiket), azt vesszük észre, hogy azok annak a reprezentációi, amiket magunkban annyira szeretünk. A többistenhitekben is csak olyat szolgáltak, amit le lehetett írni, meg lehetett figyelni, és meg lehetett határozni.

A bálványimádás tilalma tehát azt a hajlamunkat célozza meg, hogy elmeneküljünk az Isten elől azáltal, hogy a saját vágyainkat és saját magunkat istenítjük. Egy bálványimádó vallásban nem lehet fejlődni. Csak az ego és a vágyak léteznek.

Amikor ezt a parancsot halljuk, képesek vagyunk áttörni minden sorompót, amit csak az egónk képes emelni – legalábbis egy pillanatra. Nem szolgálhatunk semmi más erőt, és nem tűrhetünk el semmilyen akadályt, amikor Istent keressük.

Ez a parancs a 365 negatív parancs forrása. Minden ilyen tiltó micvá a naptári év egy napjának felel meg. Mindennap új kihívásokkal találkozunk. Elmenekülhetünk előlük azzal, hogy újraértelmezzük a vallási törvényeket, vagy értelmezhetjük magunkat azzal, hogy elvetünk minden kísértést.

Az első két parancsolatot a Salamon király által írt Énekek Énekében lévő szerető csókjaihoz szokták hasonlítani. Az első a kapcsolat csókja, a második a kizárólagosságé. Ezen a sávouton ébredjen fel a szenvedélyünk Isten iránt. Vegyük magunkra a Tórát úgy, ahogy még soha nem tettük.

Fordítás • D. Ch.
Forrás • aish.com

A kedusá mint ajándék

Rabbi Menachem Farber

Van egy olyan hagyomány, hogy ha valaminek meg szeretnénk érteni a jelentését, először is megnézzük, hol említi először a Tóra. A *kedusá* (szentség) először a sábáttal (szombattal) kapcsolatban jelenik meg a teremtés történetében: „Vájevárech Elokim et jom hasevii vájekádes oto" *(1Mózes 2:3)*. „Az Örökkévaló megáldotta a hetedik napot, és *kádos*sá, szentté tette." Azt látjuk tehát, hogy a kedusá forrása a szombat. Mi is a szombat szentsége? Mit tett az Örökkévaló, amikor „megkádésolta" a szombatot?

A hat nap alatt, amíg az Örökkévaló a világot teremtette, annak célja el volt rejtve. Szombaton azonban feltárult ez a cél. Szombaton az anyagi világ olyan mértékig lett letisztítva, hogy a lényege és célja elérhető lett az ember számára. Annak az embernek a számára, akiért az teremtve lett. A hét folyamán az anyagi világ elrejti a lényegét. Szombaton viszont a fizikai világ átengedi a lényegét és célját, hogy a felszínen tapasztalható legyen. Ezt jelenti a kedusá. Amikor egyértelmű, hogy az anyagi világ csak egy eszköz, hogy az Örökkévaló célját beteljesítse, és a lényege, hogy ezt a célt kifejezze, a világ *kádos*. Minden, ami az istenit képviseli, az *kádos*.

A sábát „méén olám hábá", vagyis az eljövendő, tökéletes világ megmutatkozása. Ezért a sábát a kedusá forrása. A sábát felfedi azt, hogy milyen lesz a világ, amikor a teremtés teljes, és ez lesz az ember számára tökéletes környezet, amelyet Isten neki szán. Ekkor minden sábát lesz. A Misnában áll: „Sábátkor egy dalt énekelünk a (szombati) napnak, amely teljesen sábát." Ez a *kedusá*. Amikor az ember élete és az egész létezése az isteninek a kifejezése, akkor ő *kádos*.

De a *kedusá* különbözik a többi tulajdonságtól, amelyet el szeretnénk érni. A *Meszilát Jesárim* (*Egyenesek ösvénye,* Rábbi Mose Chájim Luzzatto muszár, vagyis személyiségfejlesztő könyve) szerint: „A kedusá kérdése két részből áll: szolgálattal kezdődik és jutalommal végződik, a kezdete fáradozás, a vége ajándék. Ez azt jelenti, hogy az embernek először saját magát kell megszentelnie, utána az égből." Mi megszenteljük magunkat azzal, hogy az ideális [vagyis az Örökkévaló által megszabott – *a ford.*] életet éljük, de az fentről van garantálva, hogy az ember anyagi léte az ideális lét kifejezésévé válik. A kedusá elérése isteni ajándék. Annak ellenére, hogy az ember képes az életét szentségben élni, az, hogy ő a kedusá itteni kifejezésévé válik, isteni ajéndék.

Ennek a forrását a sábátban is megtaláljuk. A gemárá elmagyarázza a szombati és az ünnepi ámidá (főima) áldása közötti kölünbséget. Szomabton azt mondjuk „Báruch átá háSém mekádés hásábát" (áldott vagy te Örökkévaló, a szombat megszentelője), ünnepnapon pedig azt, hogy „mekádés Jiszráél veházmánim" (Izrael és az ünnepek megszentelője). Vagyis a sábát szentsége kizárólag az Örökkévaló által jön létre. A hetedik nap a teremtés hét napból álló ciklusából következik. Az Örökkévaló célja a teremtéssel a sábát volt. „Szof máásze bemáchsává techilá" (A gondolat, ami a teremtést előidézte, a teremtés végső tette volt) – Isten meg akarta teremteni a sábátot, de ahhoz meg kellett az első hat napot teremtenie. Ünnepnapon viszont az áldás így végződik: „Mekádés Jiszráél veházmánim". Az Örökkévaló megszenteli Izraelt (a zsidó népet), és Izrael megszenteli az ünnepeket. Az ünnepnap ugyanis a *ros chodes* (újhold) kihirdetésének a függvénye, az pedig a *bét din* kezében van. Az ünnepek kedusáját tehát mi teremtjük. A sábát kedusája égi ajándék, míg az ünnepek kedusája az emberi erőfeszítések eredménye.

A Máhárál (a híres prágai Löw rabbi) úgy tanította, hogy a sábát „méén olám hábá" (az eljövendő világ megízlelése), a jom tov pedig „méén jömot hámásiách" (a messiási kor megízlelése). Ahogyan a messiási kor az eljövendő világra való felkészülés, ugyanúgy a jom tov a felkészülés a sábátra. A kedusá forrása a sábát, tehát a vegső kedusá ajándék, ahogyan a sábát is ajándék. A Gemárában úgy áll: „Az Örökkévaló mondta Mózesnek: »Menj, és mondd el a népemnek, van egy értékes ajándékom számukra, a neve pedig Sábát«." Semmilyen erőfeszítéseinkkel nem tudunk sábátot létrehozni, de élhetjük úgy a hét hat napját, hogy érdemesüljünk a sábát ajándékára.

Van egy jom tov, ami egy bizonyos fokig osztozik a sábát minőségében, ez pedig a sávuot. A Gemárá úgy tanítja: annak ellenére, hogy a tóraadás pontos dátuma vita tárgya (sziván hónap hatodika vagy hetedike), abban mindenki egyetért, hogy a szombaton történt. Mi köti össze a sábátot a sávuottal? Sávuot az egyetlen olyan ünnep, amely nem egy naptári naphoz lett kötve. Az a peszách első napjától számított ötvenedik nap. Ez a nap nem azért lett jom tov, mert a bét din megszentelte sziván hónap elsejét, hanem azért, mert a zsidó nép számolt negyvenkilenc napot. Komoly erőfeszítésekre volt szükség ahhoz, hogy a nép kiérdemelje azt az ötvenedik napot. Ez nem csak egyszerű számolás volt, hanem minden egyes napon nehéz munka árán el kellett érni azt a szintet, amelyet az adott nap jelentett. Szintről szintre kerültünk egyre közelebb az ötvenedik naphoz. Az ötvenedik napot mégsem számoltuk. Abba a napba az Isten kegyelméből léptünk be, és megkaptuk a Tórát. A Tórát semmilyen emberi erőfeszítés nem képes megteremteni, de a munkánk érdemessé tehet minket arra, hogy megkapjuk. A mi kedusánk a Tóránk. Csakis az tud elhozni minket a végső célhoz és ajándékhoz, a végtelen világhoz, annak összes „mennyei jóságával", ami számunkra lett megalkotva: ez pedig az „Olám Hábá" (eljövendő világ).

fordítás • Silber Jehuda

Mindent vagy semmit?

Horváth Árje

Sokszor találkozom olyan emberekkel, akik a maguk módján tesznek a zsidóságukért. Sábeszkor nem gyújtanak rá, jom kippurkor böjtölnek, nem esznek disznót vagy rákot, esetleg elmennek az Élet Menetére. Ha esetleg megkérdezik, hogy mi erről a véleményem, akkor mindig azt szoktam nekik mondani, hogy bármit tesznek a zsidóságért, az tulajdonképpen jó. Sokan úgy találják, hogy vallásos életet élni túl nehéz. Egy egészen picit igazuk van, de egy alapvető kérdésben tévednek.

> *A zsidóságban az a gyönyörű, amikor személyes értelmet ad.*

A probléma az, hogy mindent vagy semmit alapon akarják megközelíteni a zsidóságot. Alapvetően ez a helyes törekvés, de ha csak ezt vennénk alapértéknek, akkor jóval kevesebb embert számíthatnánk „vallásosnak". A vallásos embert nem kizárólag az határozza meg, hogy mindent tökéletesen képes tartani. Inkább az, hogy megpróbálja, törekszik az abszolút cél felé. Éppen ezért tanították mindig azt a jesivámban, hogy egyik zsidót sem szabad lenézni. Könnyen lehet, hogy az illető csodálatosan teljesít egy olyan parancsolatot, amelyben mondjuk én gyenge vagyok.

Szükségünk van arra, hogy értsük, mire van a hálachá, a zsidó jog. Ez elsősorban azt mondja meg nekünk, hogy mi a pontos módja a zsidó ember viselkedésének, az egész életre kiterjedő istenszolgálatnak. Ugyanakkor ez a felfogás különösen idegenül hangzik a mai nyugati ember számára. Ezért érdemes találnunk egy olyan megközelítést, amely egy picit „felhasználóbarátabb". A hálachá tulajdonképpen egy invitáció is lehet arra, hogy az életünk legapróbb részeit is megtöltsük értelemmel. Erre különösen alkalmas, hiszen a cipőkötéstől az orvostudományon át az államigazgatásig mindenre találunk hálachát. A hálachá viszont értelmetlenné válhat akkor, ha mindenféle szellemi töltet nélkül követjük. Fontos, hogy azok a dolgok, amelyeket tartunk, jelentsenek valamit számunkra. Ez nemcsak a jó istenszolgálat alapja, de az egészséges zsidó önképé is.

Volt egy rabbi, aki írt egy felháborodott publicisztikát, miután olvasott egy cikket arról, hogy egy konzervatív házaspár magára vette a *táhárát hámispáchá* (családi rituális tisztaság) törvényeit. A férj és a feleség úgy érezte, hogy ez a parancsolat sokat hozzáad a házasságukhoz. A rabbi érvelése szerint viszont nem ezért kell a micvákat magunkra vennünk, hanem azért, mert az Örökkévaló parancsolatairól van szó. A zsidóság nem utilitarizmus. Érvelése természetesen helytálló, de én szerényen megkockáztatnám, hogy nincs *teljesen* igaza. A zsidóságban az a gyönyörű, amikor személyes értelmet ad. Ha valaki megtalálja a szubjektív szépséget egy egyébként meglehetősen nehéz micvában, az örömteli dolog, bármi is legyen a kiváltó ok.

A legfontosabb módja a zsidóság konstruktív megélésének a mértékletesség. Sokszor látom, főleg magamon, hogy amikor az ember túl nagyot akar előre lépni, akkor a végeredmény két lépés lesz hátra. A zsidóság minimuma csupán három dolog: a szombattartás, az étkezési megkötések és a házassági tisztaság törvényei. Az igazság az, hogy ezek közül egyiket sem lehetetlen betartani, ha az ember következetesen és szisztematikusan barátkozik meg velük. Ahogyan megtanuljuk élni ezeket a micvákat, úgy jelentenek majd egyre többet számunkra. És a gyakorlati része, mely eleinte kivitelezhetetlennek tűnt, könnyed, jól működő rutinná válik.

Természetesen fontos különbséget tenni tórai és egyéb felfogások között. Az lehet tórai felfogás, hogy valaki nem tart rögtön minden micvát, de a maga módján próbál haladni, és nyilvánvaló számára az ideális állapot. Itt nem arról van szó, hogy az egyén válogat a parancsolatok közül, inkább arról, hogy a saját tempójában lépked előre. Eljut addig, amíg tud, de az ideális állapot nyilvánvaló.

Azt mindenesetre jó észben tartani, hogy az embernek nem kell túl szigorúnak lennie magával, ha egy micvá nagy nehézséget okoz. Sokkal hasznosabb, ha az ember elérhető célokat tűz ki, és azokban találja meg az értelmet, a szépséget, majd egy idő után az Örökkévalót. Nem kell úgy éreznünk, hogy azért, mert bizonyos dolgok még nem mennek – sőt, talán még el sem tudjuk képzelni, hogy részei legyenek az életünknek –, ezért más micvákat sem tarthatunk. A titok nyitja megtalálni azt a szintet, ahol jól érezzük magunkat, majd utána felderíteni azokat a pontokat, amelyekbe bele tudunk kapaszkodni egy újabb magaslat eléréséhez.

Rut és a reinkarnáció

A cipők rejtélye és a spirituális energiák átvitele

Aliza Bulow

A moábita asszony spirituális magassága.

Rut könyvének van egy nagyon érdekes mellékszála, mely misztikus módon támasztja alá a reinkarnáció gondolatát és a spirituális energiák átvitelét.

A történet kezdetén Elimelech, Náomi és két fiuk, Máchlon és Kiljon az éhség sújtotta Betlehemből Moáb földjére költözik. Elimelech hamarosan meghal; a bölcsek magyarázata szerint a halála spirituális következménye volt annak, hogy elzárkózott a szűkölködők megsegítésétől, és elhagyta Izrael földjét. A fiai azonban nem tanultak ebből, tovább tévelyegtek, és moabita hercegnőket vettek feleségül, Orpát és Rutot.

Máchlon és Kiljon 10 évi házasság után utód nélkül hal meg. Náomi reményvesztetten úgy dönt, hogy visszatér Betlehembe. Elköszön két menyétől. Orpá visszatér moabita anyja házába, de Rut elmondja híres szavait: „Ahová mész, oda megyek én is, ahol alszol, ott alszom én is. A te néped az én népem, a te Istened az én Istenem…" *(Rut 1:16).*

Hosszú gyalogút után a két asszony megérkezik Betlehembe. Rut, mint Izrael többi szegénye, a mezőn hagyott gabonakévét gyűjti, hogy ellássa anyósát és saját magát. Szemérmes viselkedése megkülönbözteti őt más kévegyűjtőktől, és felkelti Boáz, a mező idősödő tulajdonosának figyelmét. Boáz megvendégeli Rutot, és a földjére hívja kévét gyűjteni.

Mikor Náomi észreveszi kettejük kapcsolatát, elmagyarázza Rutnak a sógorházasság elvét és rámutat, hogy Boáz a lehetséges „kiváltók" közé tartozik.

Ekkor kezdődik a mellékcselekmény. A sógorházasság *(jibum)* a gyermektelenül elhunyt férfi fiútestvérének micvája. Azért, hogy az elhunyt lelke és vagyona is a családon belül maradjon, a báty (vagy más közeli rokon) kötelessége feleségül venni az özvegyet és „kiváltani" a fiútestvér vagyonát. Első gyermekük az elhunyt férfi gyermekének számít, és ő örökli a teljes vagyonát.

Hogyan működik ez? Hogyan tudja az egyik férfi magja előállítani a másik férfi gyermekét?

Rebecen Tehilla Jaeger azt tanítja: mivel ezen a világon a fizikai szétválaszthatatlanul egybefonódik a spirituálissal, a genetikai anyag fizikai átvitelével a spirituális „genetika" is átvitelre kerül. A szíriai görögök értették ezt az elvet és kegyetlenül kihasználták. A chanukai történet idején a zsidó menyasszony mielőtt házasságot köthetett volna, a törvény szerint alá kellett vetnie magát a görög helytartó kedvtelésének. A hellenisták szándéka az volt, hogy a magjukban rejlő spirituális erők segítségével teljesen megváltoztassák a zsidó népet. Tudták, hogy még ha nem is fogan meg a lány a helytartóval töltött éjszaka után, az uralkodó energiája benne marad, és megnyilvánul az utódaiban. A szíriai görögök így remélték meggyorsítani a zsidók hellenizációját.

Továbbgondolva ezt az elképzelést Náchmánidész szerint a sógorházasság a reinkarnáció eszköze. Reinkarnáció akkor történik, amikor az Örökkévaló ad egy második lehetőséget a léleknek, hogy teljesítse a feladatát. Alkalmanként a lélek nem teljesíti azt a feladatot, amiért a földre lett küldve. Ha a lélek elérte céljainak nagy részét, de nem ért el a lehetőségei határához, akkor az Örökkévaló adhat egy újabb lehetőséget. Időnként ezt akkor teszi, amikor a test „természetes okokból" hal meg, máskor Ő okozza az „idő előtti" halált, és kikergeti a lelket a testből, mielőtt további kárt okozna magának. Mindkét esetben az Örökkévaló lehetőséget ad az újraszületésre egy új kezdetre.

> *az Örökkévaló lehetőséget ad az újraszületésre egy új kezdetre*

Azonban a régi lélek nem érzi jól magát akármilyen új testben; a lélek elhelyezése egy új testben jól meg van szervezve. Minden fizikai test precízen meg van tervezve, hogy a legjobb „tárolója" legyen annak a bizonyos léleknek, amelynek a háza lesz. Az elhunyt férj lelke ezért olyan testben lesz a legjobb helyen, mely a lehetőségekhez képest genetikusan közel áll a korábbi testhez. Misztiku-

san nézve ezt a legjobban az elhunyt bátyjának magján keresztül érheti el. Tehát létrehozni egy hordozóeszközt az elhunyt lelkének óriási jócselekedet.

Mi történik, ha az özvegy vagy a báty nem akar belelépni ebbe a kapcsolatba? Ekkor kerül sor a *chálica*nak nevezett ceremóniára egy rabbinikus bíróság előtt. A báty leveszi a cipőjét a lábáról és a neve ez lesz: „annak a háza, aki levette a cipőjét".

Ez történt Rut esetében. A legközelebbi rokon, aki kiválthatta volna Máchlon örökségét, nem akarta feleségül venni Rutot, mert attól félt, hogy egy betért moabita nővel kötött házasság elrontja a származási vonalát. A cselekedete annyira negatív megvilágításba került, hogy a szakaszban csak úgy utalnak rá, mint egy fiktív személyre „Ploni Álmoni" (XY), a nevét sem említik meg a történetben.

De hogyan kapcsolódik a házasságot elutasító báty és a furcsa cipőlevevő történet?

A kabbalisták a testet a „lélek talpához" hasonlítják. Ahogy egy kényes embernek cipőre van szüksége, hogy megvédje a lábát a portól és a sártól, ugyanúgy a léleknek is szüksége van egy „cipőre", hogy az megvédje a fizikai világban történő tartózkodása idején.

A Málbim magyarázata szerint, ha egy ember gyermektelenül hal meg, a lényegét a feleségében hagyja, melyet a nevének és emlékének pusztulása fenyegeti. A sógorházasság megtagadásával az elhunyt férj lelkétől az a „cipő" lesz megtagadva, melyre szüksége van ahhoz, hogy visszatérhessen erre a világra, és teljesítse a küldetését.

Ez a magyarázata annak, hogy Náomi arra kérte Rutot, menjen a magtárba éjszaka és feküdjön Boáz mellé, és fedje fel a lábát *(Rut 3:4)*. Bár elsőre ez a viselkedés helytelennek tűnik, Rut ezzel azt a fontos üzenetet küldte Boáznak, hogy eljött az idő a cselekvésre: vagy „felfedi a lábát" az elhunyt férjének, és megakadályozza a lélek visszatértét, vagy „cipőt" ad a lélek számára azzal, hogy feleségül veszi Rutot.

Rut legfőbb jellemvonása a jócselekedet. Ezért nem gondolt fiatalabb, alkalmasabb házassági lehetőségekre, helyette Boázt választotta, azt az embert, aki kétszer annyi idős volt, mint ő. Azért, mert Rutot az vezérelte, hogy létrehozza a hordozóeszközt az elhunyt férje lelke számára.

Szemérmes és kedves viselkedéséből Boáz rájött, hogy Rut szándékai tiszták, ezért követte a tervét. Rut megfogant a nászéjszakán, és a gyermek születését a szakasz így említi: „Náominak fia született" *(Rut 4:17)* – ezáltal igazolva, hogy a lélek, amelyet Rut világra hozott, valóban Máchlon reinkarnációja volt.

A gyermeket Obednek nevezték el. Ő lett Jisáj apja, akinek a fia Dávid, aki a Zsoltárok könyvét szerkesztette, és Izrael királya lett. Dávid az, akitől Izrael királyai származnak és végül a Messiás is tőle fog származni.

Rut óriási spirituális magasságokat ért el: hozzákapcsolta a lelkét Izrael népéhez, gondoskodott az anyósáról, visszahozta elhunyt férjének a lelkét és érdemessé vált arra, hogy őse legyen annak, aki a végső megváltást fogja elhozni a világnak.

Fordítás • G. Sz.
Forrás • aish.com

Julius Schnorr von Carolsfeld: Rut Boáz földjén (részlet), 1828

NŐI SZEMMEL

Madársaláta és selyemkendő

Domán Chana

Az arc ragyogjon és a lélek...

A Wrapunzel nevű blog neve szójáték, a Rapunzel című Grimm-mese, illetve a *to wrap* (beteker, beburkol) ige összevonásából született. A mese hőse (aki nevét egyébként a madársalátáról kapta) rendkívül hosszú hajáról nevezetes. Ebből már kitalálható, hogy a blog a hajfedésről szól, annak is arról a fajtájáról, amikor kendővel, jiddis szóval tichellel fedik a nők a hajukat.

Andrea Grinberg, az Amerikában élő kanadai származású csellista és zenetanár indította a blogot, mert azt tapasztalta, hogy a már meglévő honlapján a „hajfedés" szekció kinőtte a kereteket. A wrapunzel.wordpress.com-on kialakult egy széles és nagyon változatos közösség. A nők a legkülönbözőbb okok miatt választják a színes kendőkkel való hajfedést. A legtöbben vallásos zsidók, de nagyon sok keresztény és muzulmán nő is csatlakozott a közösséghez, ezenkívül egészségügyi okokból, személyes, nem

> *Ennek a [...] közösségnek a tagjai [...] egy [...] női testvériséget hoznak létre.*

valláshoz köthető cniut-megfontolások miatt (cniut: lehalkítani a test hangját, hogy jobban meghalljuk a lélekét), illetve művészi önkifejezés céljából is hordanak a nők kendőt. Sőt, nem egy nem vallásos hölgy akár feministának mondható irányultság miatt: „Őket senki ne nézze egy dekoratív testnek!" felkiáltással visel fejfedőt. (És ezzel mintha körbeérnénk, vissza a halachikus okokhoz.)

Andrea blogján, youtube csatornáján illetve a saját online boltjának honlapján számos tutorial (oktató videó) szerepel, a legkülönbözőbb csavarási, fedési, tekerési technikákról. A facebook-csoportjában naponta több tucat nő teszi fel az aktuális fejfedéséről a képeket, egymást inspirálva, bátorítva. Mindannyian királynőien néznek ki, és úgy is érzik magukat. Rengeteg személyes beszámoló olvasható az oldalon, ahol a legkülönbözőbb utakról mesélnek a nők, amelyeken keresztül eljutottak ehhez a fajta öltözködési módhoz. A zsidó nőkön kívül, akik nyilvánvaló halachikus okokból fedik a hajukat, rengeteg keresztény és muszlim nő vall a fejfedéshez kötődő viszonyáról, tapasztalatairól, illetve nagyon érdekes az egyáltalán nem vallásos nők viszonyulása is.

Rengeteg praktikus téma is terítékre kerül, onnan kezdve, hogy hogyan akadályozzuk meg a kendő lecsúszását, a személyes higiénián keresztül az esztétikai szempontokig, vagy akár a pszichológiai vonatkozásokig. Természetesen számos praktikus trükkre is fény derül, köztük arra is, hogy miért jó annak, aki elrakta a 80-as évekből származó fodros, bársonnyal bevont hajgumiját.

Ennek a nagyon változatos női közösségnek a tagjai inspirálják egymást, és egy (a valláson is túlmutató) női testvériséget hoznak létre. Különböző utakon ugyanoda érkeznek el és ott egymásra találnak. Egyetemista lányoktól nagymamákig egyre több nő fedezi fel, hogy ha kendővel fedi a haját, a szemlélő fókusza az arcára kerül, és így a lelke hangját hallja meg előbb, nem pedig a testéét. És ha előveszik a koronájukat, egyben felfedezik a bennük rejlő királynőt is.

A zsidó források kimeríthetetlen témát kínálnak

Panyiné Ábrahám Zita

Hetente lelkesen olvastam a lányaimnak a hetiszakasz történeteit, a hozzájuk kapcsolódó midrásokat, a témákat kifejtő másálokat (példázatokat). Néhány évig tartott mire először halottam tőlük, hogy ezt már tudják, ismerik, meséljek mást. Akkor előkerültek a híres rabbikról szóló történetek és a klasszikus „mesék" a talmudból.

Aztán rájöttem, hogy a Biblia történetei elhanyagoltam. A Tóra, Eszter, Jónás és Rut könyvét leszámítva szinte alig vettem elő. Pedig a honfoglalás története, Josua, a királyok, Dániel, Bírák könyve telis-tele van jól mesélhető történetekkel. Ráadásul ezek elmélyítik a gyermekek Izrael országához kapcsolódó földrajzi és történelmi ismereteit, kötődését.

Az idén peszách végén persze röviden elmeséltem újra a tenger szétválását, de egészen új ajtókat nyitottam ki a számukra, amikor a Jordán kettéválásáról meséltem és Jerikó falainak leomlásáról, amely szintén peszách idején történt. Ráadásul az eredeti szöveg maga sem nehéz, akár felolvasható, úgy ahogy van. Erőteljes történet.

És a Bibliával nem ért véget a zsidó források sora, melyek megfelelő szülői közreműködéssel estimese-alapanyagként használható.

Peszách után szombatonként az Atyák tanításából szoktak egy-egy fejezetet olvasni. A misna e különleges része régi idők bölcseinek életről mondott tanácsait, lényegi meglátásait gyűjti egybe. Éberséget igényelnek, mert velős, lényegre törő mondataik továbbgondolást követelnek.

Egyet-egyet kiválasztok esténként, és mesélek róla. Először is a bölcsről, aki mondta. Egyik-másik már ismerős a lányaimnak: rabbi Akiva vagy Hilél és Sámáj. A misna szövegét felolvasom, és rákérdezek, vajon szerintük mit jelent… és utána könnyedebb stílusban, mai példákat hozva elmesélem, szerintem mit jelent, mire gondolhatott a bölcs.

Bár nem nevezném igazi esti mesének ezeket a programokat, inkább tartalmas beszélgetéseknek, de a lányok nagyon élvezik (8 és 9 évesek), és nagyon nagy elégedettséggel töltött el, amikor pár nappal később a hétköznapi élet kihívása során érvek között felmerült valamelyik bölcs korábban átbeszélt mondása.

Néhány kedvenc töredékem: 1. szerezz (vegyél) magadnak egy jó barátot (egyes értelmezések szerint szívességekkel, kedvességekkel „vedd" meg a barátodat, más értelmezés szerint a jó barát a könyv, amit meg kell venni. Ki ne szeretne barátot magának? Hogyan lehet barát egy könyv?). 2. Légy Áron tanítványi közül való: békeszerető, békére törekvő, emberszerető. (Mi a békeszerető és a békére törekvő között a különbség?) 3. Ha én nem vagyok magamért, akkor ki van érettem? Ha én csak magamért vagyok, akkor mi vagyok én? És ha most nem, hát mikor?

És az atyák tanításával nem ért véget a források sora. Az imarészletek, zsoltármondatok ugyancsak végtelen számú témát kínálnak.

A mai kedvencem egy történet Sarah Schenirerről, a múlt század első felében tevékenykedő zseniális aktivistáról, aki megálmodta és megalkotta a női vallásos iskolatípust, a Bét Jákovot. Halálának 80. évfordulóján, idén márciusban 13 000 Bét Jákov-tanítvány gyűlt egybe, hogy megemlékezzen róla, köztük fiatalok, anyák és nagymamák is! Ez a korszakformáló személyiség utolsó publikus beszédében azt mondta, hogy minden zsidó lánynak két zsebében két papírt kell magával hordania, rajta két verssel az írásból. Az egyik a 45. zsoltár híres mondata, ami a vallásos zsidó női nevelés egyik vezérgondolata lett: „A király leány dicsősége belül lakozik", a másik mondat pedig így hangzik: „Itt az idő, hogy cselekedj Istenért." Vagyis miközben egy zsidó nő példája a szemérmességnek, korántsem passzív, hanem minden pillanatban keresi hogyan teheti jobbá magát és a világot.

> *„És az atyák tanításával nem ért véget a források sora."*

Két erőteljes gondolat egy-egy mondatba zárva. Ezeknek és persze számos másik mondatnak a közös megfejtése erősíti összetartozásunkat a gyermekünkkel. Jó „mondatfejtést" kívánok!

www. trendeli.hu

GYEREKSAROK

Az üveg és a tükör

Panyiné dr. Ábrahám Zita

Jött egyszer a rebbéhez egy chászid. Ez a chászid gazdag volt, de elég fukar és kapzsi, ezért aztán nem voltak barátai. A rebbe egyszer kézen fogta, az ablakhoz kísérte, és azt mondta:

– Nézz ki az ablakon! Mit látsz?

A gazdag ember kinéz az ablakon és azt feleli:

– Embereket látok, fákat és házakat, madarakat, virágokat, játszó kisgyermekeket.

Újra kézen fogja a rebbe, most a tükör elé vezeti, és mondja neki:

– Tekints belé, mit látsz most?

Felel a gazdag:

– *Most magamat látom, semmi mást.*

Mondja neki a rebbe: megértesz-e engem? Az ablak is üveg, a tükör is üveg. Csak éppen a tükör üvegje be van futtatva hátul egy kevés ezüsttel. S amint valaki az üveget ezüsttel vonja be, mindjárt megszűnik embereket látni, és kezdi csak saját magát látni. Így van ez nem csak a tükör ezüstjével. A pénz elhomályosítja az ember látását, az arany lelkünk ellensége lehet.

Ez a nemes példázatot Scheiber Sándor Folklór és tárgytörténet *című könyvében több változatban is közli, megjelölve jó néhány könyvet, melyben ugyancsak szerepel.*

Trendeli Alapítvány –
A zsidó bölcsőde
www.trendeli.hu

PAGONY
KÖZÉRT.HU

INGYENES* HÁZHOZ SZÁLLÍTÁS
BUDAPESTEN 24 ÓRÁN BELÜL

kosher termékek
alacsony árak
nemzetközi ételek
akciók

könnyedén otthonról
sorban állás nélkül
cipekedés nélkül
időt megtakarítva

www.pagonykozert.hu

* minimum 4000 Ft-os rendelés esetén

Tanuljuk át a Tóraadás éjszakáját!

2015. május 23-án (szombat) este köszönt ránk Sávuot. A Tóraadást a már megszokott módon, egész éjjelen át tartó közös tanulással ünnepeljük.

PROGRAM

21.30 • Mááriv (esti ima)
22.00 • Szeudá = ünnepi étkezés
00.00–4.00 • Eloadások (részletes program honlapunkon, facebook-on)
4.00 • Ünnepi ima
6.30 • Kidus - tejes süteményekkel, palacsintával

A sávuoti vacsora 1500 Ft-ba, Lativosoknak 1000 Ft-ba kerül. Regisztráció szükséges az info@lativ.hu mail címen, vagy a 06 70 932 8275-ös számon!

HELYSZÍN • VI., Andrássy út 59., „David House”